

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาหลักการ แนวคิด ทฤษฎีที่ค้นจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551
2. รูปแบบการจัดการเรียนรู้
 - 2.1 ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้
 - 2.2 ความสำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนรู้
 - 2.3 ประเภทของรูปแบบการจัดการเรียนรู้
3. ทักษะกระบวนการทำงาน
 - 3.1 ความหมายของทักษะกระบวนการทำงาน
 - 3.2 ความสำคัญของทักษะกระบวนการทำงาน
 - 3.3 องค์ประกอบของทักษะกระบวนการทำงาน
 - 3.4 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการทำงาน
 - 3.5 การวัดและประเมินผลทักษะกระบวนการทำงาน
4. บริบทชุมชนบ้านหนองแวงฮี
5. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

หลักสูตรแกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาให้ ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และรู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงสามารถนำความรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิต การอาชีพ และเทคโนโลยีมาใช้ ประโยชน์ในการทำงานอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ และแข่งขันในสังคมไทยและสากล เห็นแนวทางในการประกอบอาชีพรักการทำงาน และมีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน สามารถ ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างพอเพียงและมีความสุข และมุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม เพื่อให้มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการทำงานเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพและ การศึกษาต่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้การงาน อาชีพและเทคโนโลยี กรมวิชาการ (2545 ก : 9) เป็นสาระการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ มีความรู้ความเข้าใจ และมีความสามารถเกี่ยวกับงานอาชีพและเทคโนโลยีมีทักษะการ ทำงานทักษะการจัดการสามารถนำเทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีจากภูมิปัญญา พื้นบ้านภูมิปัญญาไทยและเทคโนโลยีสากลมาใช้ในการทำงานอย่างถูกต้องเหมาะสม คำนึงและมีศีลธรรมคุณธรรม สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ สามารถทำงาน เป็นหมู่คณะ มีนิสัยรักการทำงาน เห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ดีต่องาน ตลอดจนมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด และ อดทน อันจะนำไปสู่การเป็นผู้เรียนที่สามารถช่วยเหลือตนเองและพึ่งตนเองได้ ตามแนว พระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ร่วมมือ และแข่งขันในระดับสากลภายใต้บริบทของสังคมไทยซึ่งได้กำหนดสาระและมาตรฐาน การเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกำหนดไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ สำหรับ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะ

กระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงาน

ร่วมกัน และทักษะการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน
มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว

สาระที่ 2 การออกแบบและเทคโนโลยี

มาตรฐาน ง 2.1 เข้าใจเทคโนโลยีและกระบวนการเทคโนโลยี ออกแบบและ
สร้างสิ่งของเครื่องใช้หรือวิธีการตามกระบวนการเทคโนโลยีอย่างมีความคิดสร้างสรรค์
เลือกใช้เทคโนโลยีในทางสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม สิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมใน
การจัดการเทคโนโลยีที่ยั่งยืน

สาระที่ 3 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

มาตรฐาน ง 3.1 เข้าใจเห็นคุณค่า และใช้กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศ
ในการสืบค้นข้อมูลการเรียนรู้ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การทำงาน และอาชีพอย่างมี
ประสิทธิภาพประสิทธิผล และมีคุณธรรม

สาระที่ 4 การอาชีพ

มาตรฐาน ง 4.1 เข้าใจ มีทักษะที่จำเป็นมีประสบการณ์ เห็นแนวทางใน
งานอาชีพ ใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาอาชีพ มีคุณธรรม และมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพ

คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 3

1. เข้าใจวิธีการทำงานเพื่อช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว และส่วนรวม ใช้วัสดุ
อุปกรณ์และเครื่องมือถูกต้องตรงกับลักษณะงาน มีทักษะกระบวนการทำงาน มีลักษณะ
นิสัยการทำงานที่กระตือรือร้น ตรงเวลา ประหยัด ปลอดภัย สะอาด รอบคอบ และมี
จิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

2. เข้าใจประโยชน์ของสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน มีความคิดในการ
แก้ปัญหาหรือสนองความต้องการอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะในการสร้างของเล่น
ของใช้อย่างง่าย โดยใช้กระบวนการเทคโนโลยี ได้แก่ กำหนดปัญหาหรือความต้องการ
รวบรวมข้อมูล ออกแบบ โดยถ่ายทอดความคิดเป็นภาพร่าง ๒ มิติ ลงมือสร้าง และ
ประเมินผล เลือกใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างถูกวิธี เลือกใช้สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน
อย่างสร้างสรรค์และมีการจัดการสิ่งของเครื่องใช้ด้วยการนำกลับมาใช้ซ้ำ

3. เข้าใจและมีทักษะการค้นหาข้อมูลอย่างมีขั้นตอน การนำเสนอข้อมูลใน
ลักษณะต่าง ๆ และวิธีดูแลรักษาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ

จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

1. เข้าใจการทำงานและปรับปรุงการทำงานแต่ละขั้นตอน มีทักษะการจัดการ ทักษะการทำงานร่วมกัน ทำงานอย่างเป็นระบบและมีความคิดสร้างสรรค์ มีลักษณะนิสัย การทำงานที่ขยันอดทน รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีมารยาท และมีจิตสำนึกในการใช้น้ำ ไฟฟ้าอย่างประหยัดและคุ้มค่า

2. เข้าใจความหมาย วัฒนาการของเทคโนโลยี และส่วนประกอบของระบบ เทคโนโลยีมีความคิดในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการอย่างหลากหลาย นำความรู้ และทักษะการสร้างชิ้นงานไปประยุกต์ในการสร้างสิ่งของเครื่องใช้ตามความสนใจอย่าง ปลอดภัย โดยใช้กระบวนการเทคโนโลยี ได้แก่ กำหนดปัญหาหรือความต้องการ รวบรวมข้อมูล ออกแบบโดยถ่ายทอดความคิดเป็นภาพร่าง 3 มิติ หรือแผนที่ความคิด ลงมือสร้าง และประเมินผล เลือกใช้เทคโนโลยีในชีวิตประจำวันอย่างสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคม และมีการจัดการเทคโนโลยีด้วยการแปรรูปแล้วนำกลับมาใช้ใหม่

3. เข้าใจหลักการแก้ปัญหาเบื้องต้น มีทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ในการค้นหา ข้อมูล เก็บรักษาข้อมูล สร้างภาพกราฟฟิค สร้างงานเอกสาร นำเสนอข้อมูล และสร้าง ชิ้นงานอย่างมีจิตสำนึกและรับผิดชอบ

4. และเข้าใจเกี่ยวกับอาชีพ รวมทั้งมีความรู้ ความสามารถและคุณธรรมที่ สัมพันธ์กับอาชีพ

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

1. เข้าใจกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ใช้กระบวนการกลุ่มใน การทำงาน มีทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหาและทักษะการจัดการ มีลักษณะนิสัยการทำงานที่เสียสละ มีคุณธรรม ตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและถูกต้อง และมี จิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างประหยัดและคุ้มค่า

2. เข้าใจกระบวนการเทคโนโลยีและระดับของเทคโนโลยี มีความคิด สร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการ สร้างสิ่งของเครื่องใช้หรือวิธีการ ตามกระบวนการเทคโนโลยี อย่างถูกต้องและปลอดภัย โดยถ่ายทอดความคิดเป็นภาพหลาย เพื่อนำไปสู่การสร้างชิ้นงานหรือแบบจำลองความคิดและการรายงานผล เลือกใช้ เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคมสิ่งแวดล้อม และมีการจัดการเทคโนโลยีด้วย การลดการใช้ทรัพยากรหรือเลือกใช้เทคโนโลยีที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

3. เข้าใจหลักการเบื้องต้นของการสื่อสารข้อมูล เครือข่ายคอมพิวเตอร์

หลักการและวิธีแก้ปัญหา หรือการทำโครงการด้วยกระบวนการทางเทคโนโลยีสารสนเทศ มีทักษะการค้นหาข้อมูลและการติดต่อสื่อสารผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์อย่างมีคุณธรรม และจริยธรรม การใช้คอมพิวเตอร์ในการแก้ปัญหา สร้างชิ้นงานหรือโครงการจากจินตนาการ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศนำเสนองาน

4. เข้าใจแนวทางการเลือกอาชีพ การมีเจตคติที่ดีต่อและเห็นความสำคัญของการประกอบอาชีพ วิธีการหางานทำ คุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับการมีงานทำ วิเคราะห์แนวทางเข้าสู่อาชีพ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการประกอบอาชีพ และประสบการณ์ต่ออาชีพที่สนใจ และประเมินทางเลือกในการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับความรู้ ความถนัด และความสนใจ

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6

1. เข้าใจวิธีการทำงานเพื่อการดำรงชีวิต สร้างผลงานอย่างมีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการทำงานร่วมกัน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา และทักษะการแสวงหาความรู้ ทำงานอย่างมีคุณธรรม และมีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน และทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน

2. เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับศาสตร์อื่น ๆ วิเคราะห์ระบบเทคโนโลยีมีความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการสร้างและพัฒนาสิ่งของเครื่องใช้หรือวิธีการตามกระบวนการเทคโนโลยีอย่างปลอดภัยโดยใช้ซอฟต์แวร์ช่วยในการออกแบบหรือนำเสนอผลงาน วิเคราะห์และเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชีวิตประจำวันอย่างสร้างสรรค์ต่อชีวิต สังคมสิ่งแวดล้อม และมีการจัดการเทคโนโลยีด้วยวิธีการของเทคโนโลยีสะอาด

3. เข้าใจองค์ประกอบของระบบสารสนเทศ องค์ประกอบและหลักการทำงานของคอมพิวเตอร์ ระบบสื่อสารข้อมูลสำหรับเครือข่ายคอมพิวเตอร์ คุณลักษณะของคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ต่อพ่วง และมีทักษะการใช้คอมพิวเตอร์แก้ปัญหาเขียน โปรแกรมภาษา พัฒนาโครงการคอมพิวเตอร์ใช้ฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ติดต่อสื่อสารและค้นหาข้อมูลผ่านอินเทอร์เน็ตใช้คอมพิวเตอร์ในการประมวลผลข้อมูลให้เป็นสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศนำเสนองาน และใช้คอมพิวเตอร์สร้างชิ้นงานหรือโครงการ

4. เข้าใจแนวทางสู่อาชีพ การเลือก และใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมกับอาชีพ

มีประสบการณ์ในอาชีพที่ถนัดและสนใจ และมีคุณลักษณะที่ดีต่ออาชีพ

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

มาตรฐาน ง 1.1 เข้าใจการทำงาน มีความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการแสวงหาความรู้ มีคุณธรรม และลักษณะนิสัยในการทำงาน มีจิตสำนึกในการใช้พลังงาน ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความสอดคล้องตัวชี้วัดทักษะกระบวนการทำงาน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี

ตัวชี้วัด	ทักษะกระบวนการทำงาน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
ตัวชี้วัดที่ 1 การวิเคราะห์งาน	1. ทักษะวิเคราะห์และศึกษางาน การจำแนกงาน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และวิธีการ
ตัวชี้วัดที่ 2 การวางแผนการทำงาน	2. ทักษะการวางแผนการทำงาน 1. การวางแผนการทำงาน 2. การออกแบบงานที่จะทำ 3. การกำหนดวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ 4. การวางแผนการดำเนินงานตามขั้นตอน 5. ปัญหาและอุปสรรคของการทำงาน 6. การประเมินผลงาน
ตัวชี้วัดที่ 3 การปฏิบัติงานตามแผน	3. ทักษะการปฏิบัติงานตามแผน 1. การออกแบบงานตามวัตถุประสงค์ 2. การปฏิบัติงานตามแผนและลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน

ตัวชี้วัด	ทักษะกระบวนการทำงาน ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สารระการ เรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี
ตัวชี้วัดที่ 4 การประเมินการทำงาน	4. ทักษะการประเมินและปรับปรุงผลงาน <ol style="list-style-type: none"> 1. การตรวจสอบการประเมินผลก่อนการปฏิบัติงาน 2. การตรวจสอบประเมินผลขณะปฏิบัติงาน 3. การตรวจสอบประเมินผลเมื่อทำงานเสร็จแล้ว

จากตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัด มีความสอดคล้องกับทักษะกระบวนการทำงาน ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

กระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ และการพัฒนาสื่อการเรียนรู้กระบวนการจัดการเรียนรู้ทำได้ โดยการนำผู้เรียนไปเรียนรู้ยังแหล่งความรู้ในชุมชน และการเชิญวิทยากรในท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร แนวการวัดผลและประเมินผลของกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เน้นการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริงคือ เมื่อจบแต่ละหน่วยการเรียนรู้แล้วจะต้องมีผลงานเชิงประจักษ์ที่เป็นรูปธรรมออกมา ซึ่งจะสะท้อนว่าผู้เรียนรู้จริง ทำจริง ดิจจริงหรือไม่ โดยเน้นการวัดพฤติกรรมความสามารถที่เป็นความรู้ ทักษะ คุณงามความดีที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน เครื่องมือและวิธีการวัดจะต้องหลากหลาย มีเกณฑ์ที่แน่นอนซึ่งมาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นสำคัญ

สาระที่ 1 การดำรงชีวิตและครอบครัว

กระบวนการกลุ่ม กระบวนการในการทำงานกลุ่มมีขั้นตอน ดังนี้ การเลือกหัวหน้ากลุ่ม การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของงาน วางแผนการทำงาน แบ่งงานตามความสามารถของแต่ละบุคคล ปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ ประเมินผล และปรับปรุงการทำงาน

การดำรงชีวิตเป็นการทำงานในชีวิตประจำวันเพื่อช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ที่ว่าด้วยงานบ้าน งานเกษตร งานช่าง งานประดิษฐ์ งานธุรกิจ และงานอื่น ๆ

การทำงานเพื่อการดำรงชีวิต เป็นการทำงานที่จำเป็นเกี่ยวกับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันช่วยเหลือตนเอง ครอบครัวยุติธรรมและสังคมได้ในสภาพเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เน้นการปฏิบัติจริงจนเกิดความมั่นใจและภูมิใจในผลสำเร็จของงาน เพื่อให้ค้นพบความสามารถ ความถนัดและความสนใจของตนเอง

คุณธรรม จริยธรรม เจตคติ และลักษณะนิสัยในการทำงาน ประกอบด้วย ความซื่อสัตย์ เสียสละ ยุติธรรม ประหยัด ขยัน อดทน รับผิดชอบ ตรงเวลารอบคอบ ปลอดภัย คู่ค้า ยั่งยืน สะอาด ประณีต มีเหตุผล มีมารยาท ช่วยเหลือตนเอง ทำงานบรรลุเป้าหมาย ทำงานถูกวิธี ทำงานเป็นขั้นตอน ทำงานเป็นระบบ มีความคิดสร้างสรรค์ มีประสิทธิภาพรักษาสีสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

ทักษะกระบวนการแก้ปัญหา เป็นกระบวนการที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดหาวิธีการแก้ปัญหาอย่างมีขั้นตอนการสังเกต การวิเคราะห์ การสร้างทางเลือก และการประเมินทางเลือก

ทักษะการจัดการ ความพยายามของบุคคลที่จะจัดระบบงาน (ทำงานเป็นรายบุคคล) และจัดระบบคน (ทำงานเป็นกลุ่ม) เพื่อให้ทำงานสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ทักษะกระบวนการทำงาน การลงมือทำงานด้วยตนเอง โดยมุ่งเน้นการฝึกวิธีการทำงานอย่างสม่ำเสมอ ทั้งการทำงานเป็นรายบุคคล และการทำงานเป็นกลุ่ม เพื่อให้สามารถทำงานได้บรรลุเป้าหมาย ได้แก่ การวิเคราะห์ศึกษางาน การวางแผนในการทำงาน การปฏิบัติงาน และการประเมินผลการทำงาน

ทักษะการทำงานร่วมกัน การทำงานเป็นกลุ่ม สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ทำงานอย่างมีกระบวนการตามขั้นตอนการทำงาน และฝึกหลักการทำงานกลุ่ม โดยรู้จักบทบาทหน้าที่ภายในกลุ่ม มีทักษะในการฟัง - พูด มีคุณธรรมในการทำงานร่วมกัน สรุปผล และนำเสนอรายงาน

ทักษะการแสวงหาความรู้ วิธีการและกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้แสวงหาข้อมูลความรู้ต่าง ๆ เกี่ยวกับเรื่องหรือเนื้อหานั้น ๆ ได้แก่ การศึกษาค้นคว้า การรวบรวม การสังเกต การสำรวจ และการบันทึก

สาระที่ 2 การออกแบบและเทคโนโลยี

กระบวนการเทคโนโลยี เป็นขั้นตอนการแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการของมนุษย์ประกอบด้วย กำหนดปัญหาหรือความต้องการ รวบรวมข้อมูลเพื่อแสวงหา

วิธีการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการ เลือกวิธีการออกแบบและปฏิบัติการ ทดสอบ ปรับปรุงแก้ไข และประเมินผล

การถ่ายทอดความคิด เป็นการถ่ายทอดแนวคิดที่ใช้แก้ปัญหาหรือสนองความต้องการให้เป็นรูปธรรมเพื่ออธิบายและสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจ ได้แก่ แผนที่ความคิด ภาพวาด 2 มิติ ภาพวาด 3 มิติ ภาพฉายเพื่อการสร้างชิ้นงาน

การออกแบบ (ทางเทคโนโลยี) เป็นการลำดับความคิดหรือจินตนาการเป็นขั้นตอน นำไปสู่การวางแผนการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการ

การออกแบบและเทคโนโลยี เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความสามารถของมนุษย์ในการแก้ปัญหา และสนองความต้องการอย่างสร้างสรรค์ โดยนำความรู้มาใช้กับกระบวนการเทคโนโลยี สร้างสิ่งของเครื่องใช้ วิธีการ หรือเพิ่มประสิทธิภาพในการดำรงชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์

การเลือกใช้เทคโนโลยี เป็นการเลือกใช้เทคโนโลยี เพื่อแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการของมนุษย์ โดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และตัดสินใจเลือกใช้เทคโนโลยีอย่างมีคุณธรรม จริยธรรม และเจตคติที่ดีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม

ความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) เป็นความสามารถทางสมองมนุษย์ที่คิดได้กว้างไกล หลายแง่มุม หลายทิศทาง นำไปสู่การคิดประดิษฐ์สิ่งของและแนวทางการแก้ปัญหาใหม่ ลักษณะการคิดอย่างสร้างสรรค์มี 4 ลักษณะ ประกอบด้วย

1. ความคิดริเริ่ม (Originality) คือ ลักษณะความคิดที่แปลกใหม่ แตกต่างจากความคิดเดิม ประยุกต์ให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น ที่ไม่ซ้ำกับของเดิมไม่เคยปรากฏมาก่อน

2. ความคล่องในการคิด (Fluency) คือ ความสามารถในการคิดหาคำตอบได้อย่างคล่องแคล่วรวดเร็ว และมีปริมาณที่มากในเวลาจำกัด เช่น ให้ผู้เรียนวาดภาพต่อเติมรูปที่กำหนด ให้ได้มากที่สุดภายในเวลา 10 นาที

3. ความยืดหยุ่นในการคิด (Flexibility) คือ ความสามารถในการคิดหาคำตอบได้หลายประเภทและหลายทิศทางดัดแปลงจากสิ่งหนึ่งไปเป็นหลายสิ่งได้ เช่น ให้ผู้เรียนบอกวิธีการนำขวดน้ำพลาสติกที่เหลือใช้นำไปทำอะไรให้เกิดประโยชน์ได้บ้าง

4. ความคิดละเอียดลออ (Elaboration) คือ ความคิดในรายละเอียดเพื่อตกแต่งหรือขยายความคิดหลักให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ความปลอดภัยในการทำงาน เป็นการใช้อุปกรณ์เครื่องมือในการทำงานเพื่อสร้างชิ้นงานอย่างปลอดภัย และเลือกใช้ให้เหมาะสมกับประเภทและลักษณะการใช้งาน

ของอุปกรณ์และเครื่องมืออื่น

เทคโนโลยี เป็นการนำความรู้ ทักษะและทรัพยากรมาสร้างสิ่งของเครื่องใช้ หรือวิธีการ โดยผ่านกระบวนการเพื่อแก้ปัญหาสนองความต้องการ หรือเพิ่มความสามารถในการทำงานของมนุษย์

เทคโนโลยีที่ยั่งยืน เป็นเทคโนโลยีที่ใช้เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์ในปัจจุบันโดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอม ขอมลความสามารถของเขาในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ

เทคโนโลยีสะอาด เป็นกระบวนการหรือวิธีการ ที่นำมาใช้พัฒนาเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ผลิตภัณฑ์ วิธีการกระบวนการ หรือการบริการ อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดผลกระทบ หรือความเสียหายต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดโดยใช้เครื่องมือ เช่น 4R (Reuse, Repair, Reduce, Recycle) เป็นต้น

แบบจำลอง เป็นแบบหรือวัตถุสามมิติที่จำลองรูปแบบรายละเอียด วิธีการตามแนวคิดที่ได้ออกแบบไว้เพื่อนำเสนอรูปแบบของชิ้นงานหรือรูปแบบของวิธีการ

แผนที่ความคิด (Concept Mapping) เป็นการถ่ายทอดความคิดหรือข้อมูลต่าง ๆ ในภาพรวมเพื่อแสดงการเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่งระหว่างความคิดหลัก ความคิดรอง และความคิดย่อยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยนำเสนอเป็นข้อความ สัญลักษณ์ หรือภาพ โดยใช้ สี และเส้น

ภาพฉาย เป็นภาพแสดงรายละเอียดของแนวคิดในการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการ ประกอบด้วยภาพด้านหน้า ภาพด้านข้าง และภาพด้านบน แสดงขนาดและหน่วยในการวัด เพื่อสามารถนำไปสร้างแบบจำลอง หรือชิ้นงานได้

ภาพร่าง 2 มิติ เป็นภาพที่ประกอบด้วย ด้านกว้าง และ ด้านยาว เพื่อนำเสนอแนวคิดของการแก้ปัญหา หรือสนองความต้องการ

ภาพร่าง 3 มิติ เป็นภาพที่ประกอบด้วย ด้านกว้าง ด้านยาว และด้านสูง เพื่อนำเสนอแนวคิดของการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการ

ออกแบบและสร้าง หรือออกแบบและปฏิบัติการ หมายถึง ขั้นตอน การลำดับความคิดเพื่อสร้างแนวทางการแก้ปัญหาหรือสนองความต้องการและถ่ายทอดความคิดเป็นภาพที่มีรายละเอียด เพื่อนำไปสร้างในกระบวนการเทคโนโลยี โดยเป็นขั้นตอนที่ให้มีการออกแบบก่อนการสร้างชิ้นงาน

สาระที่ 3 เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

กระบวนการเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวม การตรวจสอบความถูกต้อง การจัดเก็บ การจัดการการกระทำกับข้อมูลข่าวสาร โดยใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์สำนักงานต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้สารสนเทศหรือความรู้ที่นำมาใช้ในการตัดสินใจหรือเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต

ข้อมูล คือ ข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ เช่น คน สัตว์ สิ่งของ สถานที่ ฯลฯ โดยอยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมต่อการสื่อสาร การแปลความหมาย การประมวลผลและการใช้งาน ข้อมูลอาจเป็นตัวเลข ตัวอักษร หรือสัญลักษณ์ใด

เครือข่ายคอมพิวเตอร์ การเชื่อมโยงระหว่างคอมพิวเตอร์ตั้งแต่ 2 เครื่องขึ้นไป เพื่อให้สามารถถ่ายโอนข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างกัน

ซอฟต์แวร์ ชุดคำสั่งหรือโปรแกรมที่เขียนขึ้นด้วยภาษาคอมพิวเตอร์อย่างมีลำดับขั้นตอน เพื่อให้เครื่องคอมพิวเตอร์ทำงาน

ซอฟต์แวร์ประยุกต์ เป็นซอฟต์แวร์ที่เขียนขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับผู้ใช้ โดยสามารถนำไปใช้กับงานด้านต่าง ๆ ที่ทำอยู่เป็นประจำได้อย่างรวดเร็ว เช่น ซอฟต์แวร์ประมวลคำ ซอฟต์แวร์ตารางการทำงานซอฟต์แวร์จัดการฐานข้อมูล ซอฟต์แวร์นำเสนอ และซอฟต์แวร์ของระบบงานธนาคาร

ซอฟต์แวร์ระบบ เป็นซอฟต์แวร์ที่ใช้ในการจัดการควบคุมการทำงานร่วมกันของระบบการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์ให้ทำงานร่วมกับอุปกรณ์ต่าง ๆ ในระบบคอมพิวเตอร์ เช่น การจัดการด้านอุปกรณ์รับเข้าข้อมูลและแสดงผล การแสดงผลลัพท์บนจอภาพ การนำผลลัพธ์ที่ได้ไปแสดงทางเครื่องพิมพ์การบันทึกข้อมูลเก็บไว้ในหน่วยความจำรอง

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หมายถึง การนำวิทยาการที่ก้าวหน้าทางด้านคอมพิวเตอร์และการสื่อสารมาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสารสนเทศ ทำให้สารสนเทศมีประโยชน์และใช้งานได้กว้างขวางมากขึ้น เทคโนโลยีสารสนเทศรวมถึงการใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ ในการรวบรวมจัดเก็บใช้งาน ส่งต่อหรือสื่อสารระหว่างกัน เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเกี่ยวข้องโดยตรงกับ 2 สิ่ง คือ

1. เครื่องมือเครื่องใช้ในการจัดการสารสนเทศ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์รอบข้าง และอุปกรณ์สื่อสารและโทรคมนาคม

2. ขั้นตอนวิธีการดำเนินการซึ่งเกี่ยวข้องกับซอฟต์แวร์ ข้อมูล บุคลากร และกรรมวิธีการดำเนินงานเพื่อให้ข้อมูลนั้นเกิดประโยชน์มากที่สุด

โปรแกรมอรรถประโยชน์ เป็น โปรแกรมที่ช่วยเสริมการทำงานของคอมพิวเตอร์ หรือช่วยโปรแกรมใช้งานอื่น ๆ ให้มีความสามารถใช้งาน ได้สะดวกและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้บางโปรแกรมยังออกแบบมาเพื่อช่วยจัดการกับทรัพยากรของเครื่องคอมพิวเตอร์ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น จัดการหน่วยความจำ จัดการเนื้อที่ในการเก็บข้อมูล ช่วยทำสำเนาและค้นคืนข้อมูล ช่วยซ่อมการชำรุดของหน่วยเก็บข้อมูล ช่วยค้นหาป้องกัน และกำจัดไวรัส

โพรโตคอล ข้อกำหนด ระเบียบ พิธีการ ขั้นตอนปฏิบัติที่ใช้ควบคุมการสื่อสาร ข้อมูลในเครือข่ายเครื่องคอมพิวเตอร์หรืออุปกรณ์เครือข่ายที่ใช้โพรโตคอลชนิดเดียวกัน จึงจะสามารถติดต่อและส่งข้อมูลระหว่างกันได้

สารสนเทศ ข้อมูลที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับความจริงของคน สัตว์ สิ่งของ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่ได้รับการจัดเก็บรวบรวม ประมวลผล เรียบเรียง และสื่อสารระหว่างกันนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

ระบบสารสนเทศ เป็นระบบสนับสนุนการบริหารงาน การจัดการ และการปฏิบัติการทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มหรือระดับองค์กร เพื่อช่วยให้การทำงาน มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยใช้องค์ประกอบของระบบสารสนเทศในการดำเนินการ

สาระที่ 4 การอาชีพ

การจำลองอาชีพเป็นการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพที่สถานศึกษา จัดทำให้เสมือนจริงเพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการทำงานอาชีพ เห็นคุณค่าของงานอาชีพสุจริต และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ เช่น การจัดนิทรรศการ บทบาทสมมติ ฯลฯ

การประเมินทางเลือกอาชีพเป็นการรู้จักตนเองด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะนิสัย ทัศนคติ ศักยภาพ วิสัยทัศน์ แนวโน้มด้านอาชีพที่ต้องการของตลาดแรงงาน ที่เหมาะสมกับความสนใจ ความถนัด และทักษะทางด้านอาชีพก่อนตัดสินใจเลือกอาชีพ

การอาชีพ เป็นสาระที่เกี่ยวข้องกับทักษะที่จำเป็นต่ออาชีพเห็นความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรมและเจตคติที่ดีต่ออาชีพ ใช้เทคโนโลยีได้เหมาะสมเห็นคุณค่าของอาชีพสุจริต และเห็นแนวทางในการประกอบอาชีพ

ทักษะที่จำเป็นต่ออาชีพ ประกอบด้วย ทักษะกระบวนการทำงาน ทักษะการจัดการ ทักษะกระบวนการแก้ปัญหาทักษะการทำงานร่วมกัน และทักษะการแสวงหา

ความรู้

ประสบการณ์ในอาชีพ เป็นการจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ได้เห็น และได้ฝึกปฏิบัติ กิจกรรมที่เกี่ยวกับอาชีพที่ตนเองถนัดและสนใจ

สถานการณ์แรงงาน ประกอบด้วย การมีงานทำ การจ้างงาน การคุ้มครอง แรงงาน และการประกันสังคม ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

สรุปความสำคัญของสาระการเรียนรู้ กลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยีคือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีทักษะกระบวนการทำงานการ รู้จัก วิเคราะห์ศึกษางาน วางแผนในการทำงาน ปฏิบัติงานตามแผน ประเมินและปรับปรุงงาน และฝึกให้นักเรียนทำงานเป็น รักการทำงาน มีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำงาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้กับเด็กเพื่อเป็นพื้นฐานในการทำงานที่ดี ในอนาคต

รูปแบบการจัดการเรียนรู้

ปัจจุบันนักการศึกษาได้พยายามค้นคว้าและทำการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้ ของนักเรียนมากขึ้น การที่มีครูมีความรู้ ความเข้าใจรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนจะ เป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสาร เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

จากการศึกษาค้นคว้าและงานวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ พบว่า รูปแบบการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ทำให้นักศึกษา หันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ของนักเรียน มีการศึกษาวิจัยใน เรื่องดังกล่าวมากขึ้น ซึ่งแต่ละท่านได้อธิบายและให้นิยามความหมายของรูปแบบ การจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันไป พอสรุปได้ดังนี้

Saylor et al (1981 : 271) ได้จำกัดความหมายของรูปแบบไว้โดยสรุปว่า หมายถึง แบบหรือแผนของการสอนที่มีการจัดกระทำพฤติกรรมขึ้นจำนวนหนึ่งซึ่งมี ความแตกต่างกัน เพื่อจุดหมายหรือเน้นเฉพาะเจาะจงอย่างใดอย่างหนึ่ง

Joyce and Will (1995 : 7) ได้ให้นิยามของรูปแบบการสอนว่า หมายถึง แบบหรือแผนที่นำไปใช้สำหรับช่วยในกิจกรรมการเรียนการสอน หรือเป็นแนวทางใน การสอนของครูที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้ความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยม วิธีการคิด และวิธี

การแสดงออกในการเรียนรู้ของตนเองให้ง่ายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ณัฐวุฒิ กิจรุ่งเรือง (2548 : 55) ได้ให้คำจำกัดความของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างจากคนอื่น ๆ โดยกล่าวว่ารูปแบบการจัดการเรียนรู้ หมายถึง ลักษณะของบริบทและสิ่งแวดล้อม สภาพเงื่อนไขต่าง ๆ ในการเรียนรู้ของนักเรียนสามารถเรียนรู้ได้ แนวคิดที่ต่างกันอย่างแนวคิดแรกมีมุมมองที่ลักษณะหรือพฤติกรรมของนักเรียนที่ใช้ในการเรียน แต่แนวคิดที่สองได้มีมุมมองที่สภาพแวดล้อมหรือปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมหรือวิธีการเรียนของนักเรียน

ธวัชชัย ดวงคำ (2548 : 34) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ว่าเป็นพฤติกรรมของผู้เรียนแต่ละบุคคลซึ่งอาจจะมีวิธีการและลักษณะที่ต่างกันขึ้นอยู่กับนักเรียนที่ใช้เป็นประจำในการเรียนและสภาพแวดล้อมตลอดจนระบบการจัดข้อมูลแต่ละบุคคล

สมทรง สุวพานิช (2549 : 332) ได้กล่าวว่า รูปแบบการเรียนการสอน คือ สภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระบบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการ หรือขั้นตอนสำคัญในการเรียนการสอนรวมทั้งวิธีสอนและเทคนิคต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี / หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ ซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบหรือยอมรับว่ามีประสิทธิภาพ สามารถใช้เป็นแบบแผนในการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์เฉพาะของรูปแบบนั้น ๆ

ปิยะพงษ์ ไสยโสภณ (2550 : 51) รูปแบบการเรียนรู้ หมายถึง รูปแบบหรือวิธีการที่แต่ละบุคคลชอบใช้ในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ โดยมีความเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบด้านสติปัญญา จิตอารมณ์ ร่างกาย สังคม และสภาพสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้การเรียนรู้ของแต่ละบุคคลมีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ทศนา เขมมณี (2552 : 477) ได้ให้ความหมายของ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ว่า หมายถึง สภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบที่สำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระบบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิดความเชื่อต่าง ๆ โดยมีการจัดกระบวนการหรือขั้นตอนในการเรียนการสอน โดยอาศัยวิธีสอนเทคนิคการสอนต่าง ๆ เข้าไปช่วยทำให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักการที่ยึดถือ โดยมีองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ ดังนี้

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการแนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานหรือเป็นหลักของรูปแบบการสอนนั้น
2. มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึด
3. มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้น ๆ
4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคต่าง ๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้น ๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

การศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการเรียนรู้นั้นจะช่วยทำให้ผู้สอนได้ทราบถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียนแต่ละคน และได้ทราบถึงวิธีการหรือรูปแบบการเรียนรู้ที่ผู้เรียนแต่ละคนชอบและปฏิบัติในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ อีกทั้งได้ทราบถึงสภาพสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อความชอบในรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้สอนได้ใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนและจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมสอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพต่อไป อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา

2. ความสำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้จะทำให้ครูทราบถึงลักษณะและวิธีการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลและยังเป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความต้องการและความแตกต่างของนักเรียน ซึ่งนักวิชาการได้ให้ความสำคัญรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

บุช จีอิช (อ้างถึงใน มาลี จุฑา. 2542 : 99) ได้เสนอแนวความคิดว่าวิธีการจัดการเรียนรู้ทั้งหลายที่ครูนำมาใช้ในสถานศึกษาทุกระดับสามารถวิเคราะห์ได้ว่าวิธีการจัดการเรียนรู้แต่ละวิธีประกอบด้วยส่วนสำคัญ 4 ส่วน

1. การจัดลำดับเนื้อหาสาระ (Syntax) เป็นการเรียงลำดับเนื้อหาสาระจากง่ายไปหายากและสลับซับซ้อนที่เรียกว่า "Advance Organizer"
2. การสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ (Social System) เป็นการจัดสภาพแวดล้อมของผู้เรียนให้อยากรู้และอยากเรียน เช่น ครูยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงอารมณ์ดี และกระตุ้นให้เด็กอยากรู้และอยากเรียน
3. การสร้างหลักการและปฏิกิริยาจากผู้เรียน (Principle of Reaction) เป็นการสร้างหลักการของเนื้อหาสาระตามบทเรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในบทเรียน

และการจูงใจเพื่อปรับพฤติกรรม

4. การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการจัดการเรียนรู้ (Supporting System) เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการจัดการเรียนรู้ เช่น การเชิญวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญ การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการกำหนดกิจกรรมแบบทดสอบและแบบฝึกหัด ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติด้วย

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 73) ได้ศึกษารูปแบบและทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตร สรุปเป็นความสำคัญของหลักการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. ใช้พื้นฐานจากประวัติศาสตร์ ปรัชญา สังคม จิตวิทยา และวิชาความรู้ต่าง ๆ
 2. พัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม
 3. พัฒนาให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
 4. พัฒนาให้สอดคล้องกับหลักของการเรียนรู้
 5. ในการเลือกจัดประสบการณ์เรียน จะต้องพิจารณาความเหมาะสมในด้านความยากง่าย ลำดับก่อนหลัง ความต่อเนื่อง และบูรณาการของประสบการณ์ต่าง ๆ
 6. พัฒนาในทุกจุดอย่างประสานสัมพันธ์ ตามลำดับจากจุดประสงค์ สาระความรู้และประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล
 7. พิจารณาถึงความเป็นไปได้สูงในทางปฏิบัติ
 8. พัฒนาอย่างเป็นระบบ
 9. พัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง
 10. มีการวิจัยติดตามผลอยู่ตลอดเวลา
 11. ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ
 12. อาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย
- กิตติพงษ์ วงศ์ทิพย์ (2545 : 18-19) กล่าวว่า การศึกษารูปแบบการเรียนรู้นักเรียนเป็นการให้ความสนใจ เรื่อง ความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นการเตรียมหนทางไปสู่การเรียนรู้ของนักเรียนทำให้นักเรียนรู้ได้เร็วและง่ายขึ้น และยังได้กล่าวถึงความสำคัญของรูปแบบการเรียนรู้นี้ว่า รูปแบบการเรียนรู้นี้เป็นนวัตกรรมทางการเรียน

การสอนแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นแนวทางใหม่ในการพิจารณาถึงกระบวนการเรียนการสอน การวินิจฉัยรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนจะนำไปสู่ การคาดคะเนการสอนที่เหมาะสมกับแต่ละบุคคลโดยอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล รวมทั้งให้ครูสามารถจัดการเรียนการสอน ได้สอดคล้องและเหมาะสมกับรูปแบบการเรียนรู้ของนักเรียนและทำให้เกิดผลดีตามมา คือ ผู้เรียนมีความสามัคคีและเอาใจใส่ต่อกันอีกด้วย

ธวัชชัย ดวงคำ (2548 : 35-36) ได้ให้ความสำคัญของการเรียนรู้ว่า มีความสำคัญต่อบุคคล 2 ฝ่าย คือ ครู และนักเรียน ดังนี้

1. ความสำคัญของครู

1.1 ทำให้ครูตระหนักถึงเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน

1.2 ทราบถึงวิธีการเรียนรู้ที่นักเรียนชอบและสะดวกในการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด

1.3 เป็นข้อมูลในการตัดสินใจวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน

1.4 ช่วยให้ครูจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน

2. ความสำคัญของนักเรียน

2.1 ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

2.2 สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

2.3 นักเรียนมีทัศนคติที่ดีต่อเนื้อหาสาระวิชาและครู

2.4 นักเรียนมีความสุขและสนุกกับการเรียนการสอน

จากความสำคัญของรูปแบบการจัดการเรียนรู้ข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องการพัฒนานักเรียนให้เกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนของสังคมใช้พื้นฐาน วิชาความรู้ต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย สนับสนุนการเรียนการสอน เช่น การเชิญวิทยากร หรือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อส่งเสริมการเรียน การจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้เรียนรู้และได้ฝึกปฏิบัติด้วย โดยวิเคราะห์ปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคมและของแต่ละคน ทำให้เกิดผลดีตามมาคือ ผู้เรียนสนุก มีความสุข ความสามัคคี และเอาใจใส่ต่อกันอีกด้วย

3. ประเภทของรูปแบบการจัดการเรียนรู้

รูปแบบการจัดการเรียนรู้เป็นเสมือนหัวใจของการศึกษา ครูจะต้องถนอมถนองความรู้ถ่ายทอดให้เข้าถึงความรู้สึกของผู้เรียนให้ผู้เรียนได้เนื้อหาสาระ ความคิด ความเข้าใจ รวมทั้งทักษะและเจตคติตลอดจนเกิดความพึงพอใจในการเรียนรู้ ครูจำเป็นต้องเลือกรูปแบบให้เหมาะสมกับผู้เรียนและธรรมชาติของเนื้อหาวิชา ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีหลักการ แนวคิดของนักวิชาการศึกษาได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 128-130) ได้เสนอรูปแบบการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนกลุ่มการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี ดังนี้

1. การเรียนรู้การปฏิบัติจริง มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานจริง ๆ มีขั้นตอนอย่างน้อย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นศึกษา และขั้นวิเคราะห์ ขั้นวางแผน ขั้นปฏิบัติ ขั้นประเมินปรับปรุง
2. การเรียนรู้จากการศึกษาค้นคว้า เป็นการเรียนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่สนใจจากแหล่งความรู้ต่าง ๆ
3. การเรียนรู้จากประสบการณ์เป็นการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย
 - 3.1 ครูผู้สอนสร้างกิจกรรม โดยที่กิจกรรมนั้นอาจจะเชื่อมโยงกับสถานการณ์ของผู้เรียน หรือเป็นกิจกรรมใหม่ หรือเป็นประสบการณ์ในชีวิตประจำวันก็ได้
 - 3.2 ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมจากข้อ 3.1 โดยการอภิปราย การศึกษาค้นคว้า หรือการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ
 - 3.3 ผู้เรียนวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติกิจกรรมว่าเกิดขึ้นจากสาเหตุใด
 - 3.4 สรุปผลที่ได้จากข้อ 3.3 เพื่อนำไปสู่หลักการ แนวคิดของสิ่งที่ได้เรียนรู้
 - 3.5 นำหลักการ แนวคิดจากข้อ 3.4 ไปใช้กับกิจกรรมใหม่ หรือกิจกรรมอื่น ๆ หรือสถานการณ์ใหม่ต่อไป
4. การเรียนรู้จากการทำงานกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้มีการเลือกใช้กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างค่านิยม กระบวนการสร้างความคิดรวบยอดกระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฯลฯ ในการจัดการเรียนรู้ให้ประสบผลสำเร็จวิธีการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การทำงานอาชีพและเทคโนโลยี

เทคโนโลยี มีหลายวิธีที่สามารถให้ผู้เรียนมีศักยภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จันทร์เพ็ญ เฟื่องงาม (2549 : 38) ได้กล่าวว่า ในการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางปฏิรูปสามารถทำได้หลายแบบ หลายลักษณะแตกต่างกันไปตามรูปแบบ วิธีการ เทคนิค หรือจุดเน้นของแบบนั้น ๆ และขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน สามารถเลือกใช้รูปแบบการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับนักเรียนในด้านต่าง ๆ แต่ใน รูปแบบของการสอนต้องคำนึงถึงการเรียนรู้ที่จะเกิด แก่นักเรียนเป็นสำคัญให้นักเรียนได้มี โอกาสเคลื่อนไหวใช้ความคิด ลงมือทำ ย้ำความรู้สึก และฝึกสัมพันธ์ ช่วยให้นักเรียนเกิดการค้นคว้ารอบด้าน ส่งผลถึงการเรียนรู้ที่ตามมา

ทิสนา แจมมณี (2552 : 272) กล่าวว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เป็นสากล ซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบประสิทธิภาพและได้รับความนิยมโดยทั่วไปมีจำนวนมากและ ครอบคลุมการพัฒนาทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย และการพัฒนาทักษะ กระบวนการต่าง ๆ รวมทั้งรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นบูรณาการหรือเน้นการเรียนรู้ แบบองค์รวม ผู้สอนที่ต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โนทัศน์หรือเนื้อหาสาระต่าง ๆ ได้อย่างมีความหมายเกิดความเข้าใจได้ดีและสามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้นาน สำหรับ การพัฒนาทักษะพิสัยนั้นมีรูปแบบการพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์สัน แอร์โร และเดวิส สามารถช่วยได้ นอกจากนั้นยังมีรูปแบบการเรียนรู้ทักษะกระบวนการต่าง ๆ อันเป็น เครื่องมือสำคัญในการเรียนรู้และการดำรงชีวิตอีกหลายรูปแบบที่สามารถช่วยพัฒนาทักษะ กระบวนการสืบสวน กระบวนการคิดการอุปนัย การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และกระบวนการ คิดแก้ปัญหาอนาคต เป็นต้น ปัจจุบันการศึกษาให้ความสำคัญในเรื่องนี้มาก เพราะถือเป็น เครื่องมือในการดำรงชีวิต สำหรับรูปแบบเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาทักษะปฏิบัติมี ดังนี้

1. รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดพัฒนาทักษะปฏิบัติของซิมพ์สัน

(Instructional Model based on Simpson's Processes for Psycho Motor Skill Development)

1.1 ทฤษฎี / หลักการ / แนวคิดของรูปแบบ

ซิมพ์สัน กล่าวว่า ทักษะเป็นเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของ ร่างกายของผู้เรียน เป็นความสามารถในการประสานการทำงานของกล้ามเนื้อหรือร่างกาย ในการทำงานที่มีความซับซ้อนและต้องอาศัยความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อหลาย ๆ ส่วน การทำงานดังกล่าวเกิดขึ้นได้จากการสั่งงานของสมอง ซึ่งต้องมีปฏิสัมพันธ์กับความรู้สึกที่ เกิดขึ้น ทักษะปฏิบัตินี้สามารถพัฒนาได้ด้วยการฝึกฝน ซึ่งหากได้รับการฝึกฝนที่ดีแล้ว

จะเกิดความถูกต้อง ความคล่องแคล่ว ความเชี่ยวชาญชำนาญการ และความคงทน ผลของพฤติกรรมหรือการกระทำสามารถสังเกตได้จากความรวดเร็ว ความแม่นยำ ความแรงหรือความราบรื่นในการจัดการ

1.2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือทำงานที่ต้องอาศัยการเคลื่อนไหวหรือการประสานงานของกล้ามเนื้อทั้งหลายได้อย่างดี มีความถูกต้อง และมีความชำนาญ

1.3. กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ขั้นที่ 1 ขั้นการรับรู้ เป็นขั้นการให้ผู้เรียนรับรู้ในสิ่งที่จะทำ โดยการให้ผู้เรียนสังเกตการณ์ทำงานนั้นอย่างตั้งใจ

ขั้นที่ 2 ขั้นการเตรียมความพร้อม เป็นขั้นการปรับตัวให้พร้อมเพื่อการทำงานหรือแสดงพฤติกรรมนั้น ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ โดยการปรับตัวให้พร้อมที่จะทำการเคลื่อนไหวหรือแสดงทักษะนั้น ๆ และมีจิตใจและสภาวะอารมณ์ที่ดีต่อการที่จะทำหรือแสดงทักษะนั้น ๆ

ขั้นที่ 3 ขั้นการสนองตอบภายใต้การควบคุม เป็นขั้นที่ให้โอกาสแก่ผู้เรียนในการตอบสนองต่อสิ่งที่รับรู้ ซึ่งอาจใช้วิธีการให้ผู้เรียนเลียนแบบการกระทำ หรือการแสดงทักษะนั้น หรืออาจใช้วิธีการให้ผู้เรียนลองผิดลองถูก จนกระทั่งสามารถตอบสนองได้อย่างถูกต้อง

ขั้นที่ 4 ขั้นการให้ลงมือกระทำจนกลายเป็นกลไกที่สามารถกระทำได้เอง เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติ และเกิดความเชื่อมั่นในการทำสิ่งนั้น ๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นการกระทำอย่างชำนาญ เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการกระทำนั้น ๆ จนผู้เรียนสามารถทำได้อย่างคล่องแคล่ว ชำนาญเป็นไปโดยอัตโนมัติ และด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง

ขั้นที่ 6 ขั้นการปรับปรุงและประยุกต์ใช้ เป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนปรับปรุงทักษะหรือการปฏิบัติของตนให้ดียิ่งขึ้นและประยุกต์ใช้ทักษะที่ตนได้รับการพัฒนาในสถานการณ์ต่าง ๆ

ขั้นที่ 7 ขั้นการคิดริเริ่ม เมื่อมีผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างชำนาญ และสามารถประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ที่หลากหลายแล้ว ผู้ปฏิบัติจะเริ่มเกิดความคิดใหม่ ๆ ในการกระทำหรือการปรับการกระทำนั้นให้เป็นไปตามที่ตนต้องการ

1.4. ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียน

ตามรูปแบบผู้เรียนจะสามารถกระทำหรือแสดงออกอย่างคล่องแคล่วชำนาญในสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนทำได้ นอกจากนั้นยังช่วยพัฒนาความคิดสร้างสรรค์และความอดทนให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนด้วย

2. รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของแฮร์โรว์ (Harrow's Instructional Model For Psychomotor domain)

2.1. ทฤษฎี / หลักการ / แนวคิดของรูปแบบแฮร์โรว์ ได้จัดลำดับของขั้นการเรียนรู้ทางด้านทักษะปฏิบัติไว้ 5 ขั้น โดยเริ่มจากระดับที่ซับซ้อนน้อยจนไปถึงระดับที่ไปมีความซับซ้อนมาก ดังนั้นการกระทำจึงเริ่มจากการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อใหญ่จนไปถึงการเคลื่อนไหวของกล้ามเนื้อย่อย ลำดับขั้นดังกล่าว ได้แก่ การเลียนแบบ การลงมือกระทำตามคำสั่ง การกระทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์ การแสดงออกและการกระทำอย่างเป็นธรรมชาติ

2.2. วัตถุประสงค์ของรูปแบบ รูปแบบนี้มุ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความสามารถทางด้านทักษะปฏิบัติต่าง ๆ กล่าวคือ ผู้เรียนสามารถปฏิบัติหรือกระทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์ และชำนาญกระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ขั้นที่ 1 ขั้นการเลียนแบบ เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนสังเกตการณ์กระทำที่ต้องการให้ผู้เรียนย่อจะรับรู้หรือสังเกตเห็นรายละเอียดต่าง ๆ ได้ไม่ครบถ้วน แต่อย่างน้อยผู้เรียนจะสามารถบอกได้ว่า ขั้นตอนหลักของการกระทำนั้น ๆ มีอะไรบ้าง

ขั้นที่ 2 ขั้นการลงมือกระทำตามคำสั่ง เมื่อผู้เรียนได้เห็นและสามารถบอกขั้นตอนของการกระทำที่ต้องการเรียนรู้แล้ว ให้ผู้เรียนลงมือทำโดยไม่มีแบบอย่างให้เห็น ผู้เรียนอาจลงมือทำตามคำสั่งของผู้สอน หรือทำตามคำสั่งที่ผู้สอนเขียนไว้ในคู่มือก็ได้ การลงมือปฏิบัติตามคำสั่งนี้ แม้ผู้เรียนจะยังไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์ แต่อย่างน้อยผู้เรียนก็ได้ประสบการณ์ในการลงมือทำ และค้นพบปัญหาต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้เกิดการเรียนรู้และการปรับการกระทำให้ถูกต้องสมบูรณ์ขึ้น

ขั้นที่ 3 ขั้นการกระทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์ ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนจะต้องฝึกฝนจนสามารถทำสิ่งนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ โดยไม่จำเป็นต้องมีแบบอย่างหรือมีคำสั่งนำทางการกระทำ การกระทำที่ถูกต้องแม่นยำ พอดี สมบูรณ์แบบเป็นสิ่งที่ผู้เรียนจะต้องสามารถทำได้ในขั้นนี้

ขั้นที่ 4 ขั้นการแสดงออก ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกฝนมากขึ้น จนกระทั่งสามารถทำในสิ่งนั้นได้ถูกต้องสมบูรณ์แบบอย่างคล่องแคล่ว รวดเร็ว ราบรื่น และด้วยความมั่นใจ

ขั้นที่ 5 ขั้นการกระทำอย่างเป็นธรรมชาติ ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถกระทำสิ่งนั้น ๆ อย่างสบาย ๆ เป็นไปอย่างอัตโนมัติ โดยไม่รู้สึกรู้ว่าต้องใช้ความพยายามเป็นพิเศษ ซึ่งต้องอาศัยการปฏิบัติบ่อย ๆ ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่หลากหลาย

2.3 ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบผู้เรียนจะเกิดการพัฒนาทางด้านทักษะปฏิบัติ จนสามารถกระทำได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์

3. รูปแบบการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติของเดวิส (Davies' Instructional Model for Psychomotor Domain)

3.1. ทฤษฎี / หลักการ / แนวคิดของรูปแบบเดวิส ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะปฏิบัติไว้ว่า ทักษะส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยทักษะย่อย ๆ จำนวนมาก การฝึกให้ผู้เรียนสามารถทำทักษะย่อย ๆ เหล่านั้นได้ก่อนแล้วค่อยเชื่อมโยงต่อกันเป็นทักษะใหญ่ จะช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จ ได้ดีและรวดเร็วขึ้น

3.2 วัตถุประสงค์ของรูปแบบนี้มุ่งช่วยพัฒนาความสามารถ ด้านทักษะปฏิบัติของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะที่ประกอบด้วยทักษะย่อยจำนวนมาก

3.3 กระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ

ขั้นที่ 1 ขั้นสาธิตทักษะหรือการกระทำ ขั้นนี้เป็นขั้นที่ให้ผู้เรียนได้เห็นทักษะหรือการกระทำที่ต้องการให้ผู้เรียนทำได้ในภาพรวม โดยการสาธิตให้ผู้เรียนดูทั้งหมดตั้งแต่ต้นจนจบ ทักษะหรือการกระทำที่สาธิตให้ผู้เรียนดูนั้นจะต้องเป็นการกระทำในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ ไม่ช้าหรือเร็วเกินปกติ ก่อนการสาธิต ควรจะให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนในการสังเกต ควรชี้แนะจุดสำคัญที่ควรให้ความสนใจเป็นพิเศษในการสังเกต

ขั้นที่ 2 ขั้นสาธิตและให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย เมื่อผู้เรียนได้เห็นภาพรวมของการกระทำหรือทักษะทั้งหมดแล้ว ผู้สอนควรแตกทักษะทั้งหมดให้เป็นทักษะย่อย ๆ หรือแบ่งสิ่งที่กระทำออกเป็นส่วนย่อย ๆ และสาธิตส่วนย่อยแต่ละส่วนให้ผู้เรียนสังเกตและทำตามไปที่ละส่วนอย่างช้า ๆ

ขั้นที่ 3 ขั้นให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย ผู้เรียนลงมือปฏิบัติทักษะย่อย โดยไม่มีการสาธิตหรือมีแบบอย่างให้ดู หากติดขัดจุดใด ผู้สอนควรให้คำชี้แนะ และช่วย

แก้ไขจนกระทั่งผู้เรียนทำได้ เมื่อได้แล้วผู้สอนจึงเริ่มสาธิตทักษะย่อยส่วนต่อไป และให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อยนั้นจนทำได้ ทำเช่นนี้เรื่อยไปจนกระทั่งครบทุกส่วน

ขั้นที่ 4 ขั้นให้เทคนิควิธีการ เมื่อผู้เรียนปฏิบัติได้แล้ว ผู้สอนอาจแนะนำเทคนิควิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำงานนั้นได้ดีขึ้น เช่น ทำได้ประณีต สวยงามขึ้น ทำได้รวดเร็วขึ้น ทำได้ง่ายขึ้น หรือสิ้นเปลืองน้อยลง เป็นต้น

ขั้นที่ 5 ขั้นให้ผู้เรียนเชื่อมโยงทักษะย่อย ๆ เป็นทักษะที่สมบูรณ์ เมื่อผู้เรียนสามารถปฏิบัติแต่ละส่วนได้แล้ว จึงให้ผู้เรียนปฏิบัติทักษะย่อย ๆ ต่อเนื่องกัน ตั้งแต่ต้นจนจบ และฝึกปฏิบัติหลาย ๆ ครั้งจนกระทั่งสามารถปฏิบัติทักษะที่สมบูรณ์ได้อย่างชำนาญ

3.4. ผลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนตามรูปแบบผู้เรียนจะสามารถปฏิบัติทักษะได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพโดยครูจะต้องมีพฤติกรรมที่จำเป็น ดังนี้

1. สอนให้กระจ่าง (Clarity of Instruction) ครูจะต้องวางแผน กำหนดเนื้อหาที่จะสอนว่าจะสอนอะไร (What) สอนทำไม (Why) สอนเมื่อไร (When) และสอนอย่างไร (How)

2. มีความกระตือรือร้น (Enthusiasm During Instruction) ครูต้องมีความกระตือรือร้นเป็นตัวอย่างให้แก่นักเรียน เพราะครูเป็นศูนย์กลางของพฤติกรรม ถ้าครูขาดความกระตือรือร้นนักเรียนก็จะหงอยและเหงานตามไปด้วย ดังนั้นครูต้องเตรียมการสอนและกิจกรรมให้พร้อมเป็นตัวอย่างให้แก่นักเรียน สร้างบรรยากาศในการเรียนให้สนุกทุกชั่วโมงครูจะต้องเป้าหมายว่านักเรียนจะต้องได้รับความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น และสนุกสนานพร้อมกันไปด้วย

3. เน้นเรื่องงาน (Task Orientation) ครูจะต้องกระตุ้นให้นักเรียนมีความตั้งใจจริงในการเรียนให้นักเรียนตื่นตัวอยู่เสมอ เสมือนหนึ่งเป็นนักธุรกิจที่พร้อมจะทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้ระบุนวัตกรรมประสภคของการจัดการเรียนรู้ประเมินผลผู้เรียนก่อนจัดการเรียนรู้จัดประสบการณ์ในการเรียนรู้การประเมินผลการจัดการเรียนรู้ การป้อนกลับและปรับปรุงแก้ไข

4. มีกลยุทธ์ในการจัดการเรียนรู้ (Instructional Strategies) ครูจะต้องรู้จักเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้หลาย ๆ วิธี เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการใหม่ ๆ ของนักเรียน

5. มีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน (Interaction with Student) ครูจะต้องยอมรับ

ว่านักเรียนเป็นเสมือนบุตรหลานของเรา แต่ละคนย่อมมีคุณค่าและศักดิ์ศรี ครูควรรหาโอกาสพูดคุยกับนักเรียนทุกคน ได้ถามถึงปัญหาของนักเรียน (ถ้ามี) และควรให้คำปรึกษาตามความเหมาะสม

6. ใช้คำถามที่น่าสนใจ (Use of Interesting Questions) ครูต้องฝึกให้นักเรียนรู้จักคิด รู้จักถาม และให้คะแนนหรือให้รางวัลอย่างอื่นเป็นสิ่งจูงใจ

วีรวรรณ โขนงนุช (2551 : 30) ได้กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หลักการสำคัญที่ครูผู้สอนควรคำนึงถึงมากที่สุด ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ กระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้นักเรียนได้มีโอกาสได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ได้ใช้ทักษะด้านความคิด การปฏิบัติงาน และการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง การเรียนรู้ต้องเป็นไปตามกระบวนการ และให้นักเรียนได้ปฏิบัติลงมือทำงานให้มากที่สุด ครูเป็นผู้วางแผน เตรียมการ ออกแบบการเรียนรู้ไว้ มีจุดประสงค์ในการเรียนรู้อะไร จะทำอย่างไร ด้วยวิธีการใด ใช้เทคนิคใด ใช้หลักการและทฤษฎีการเรียนรู้ใดที่จะส่งผลให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ ได้ตามที่ตั้งจุดประสงค์ไว้

จากการศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียน กล่าวสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความสำคัญช่วยให้การเรียนรู้มีคุณภาพมีการดำเนินการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ ระเบียบ ในการจัดการเรียนรู้ไม่สามารถกล่าวได้ว่ารูปแบบใดเหมาะสมหรือดีที่สุด ดังนั้นการเลือกใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ครูจะต้องนำไปใช้ให้เหมาะสมกับระดับและวัยของนักเรียน จะสามารถพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียน เช่น การเชียววิทยาการ หรือผู้เชี่ยวชาญ การใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการกำหนดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติด้วย ก็จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงใช้ รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียน เป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รู้จักกระบวนการทำงาน ด้วยกิจกรรมตามลำดับ ทั้ง 4 ขั้นตอน ฝึกผู้เรียนได้เรียนรู้ตามรูปแบบนี้หลาย ๆ ครั้ง จนเกิดทักษะกระบวนการ คือ

1. ขั้นวิเคราะห์และศึกษางาน
2. ขั้นวางแผนการทำงาน
3. ขั้นปฏิบัติ

3.1 ผู้สอนให้คำแนะนำ

3.2 ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ

3.3 ผู้เรียนฝึกฝน

4. ชั้นประเมินปรับปรุง

การเรียนรู้การปฏิบัติจริงเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนฝึกทักษะปฏิบัติกิจกรรมตามลำดับขั้นตอน โดยครูผู้สอนสร้างสถานการณ์กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น ให้ผู้เรียนรู้จักการวิเคราะห์งาน วางแผนการทำงาน ปฏิบัติงานตามที่วางแผนไว้ รู้จักประเมินและปรับปรุงผลงาน

ทักษะกระบวนการทำงาน

1. ความหมายของทักษะกระบวนการทำงาน

ความหมายของคำว่า ทักษะ

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 517) ให้ความหมาย ทักษะ ว่าหมายถึง ความชำนาญพจนานุกรม อังกฤษ-ไทย Model English - Thai Dictionary Perfect & Updated. ให้ความหมายคำว่า “Skill” หมายถึง ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญ ความสามารถ ฝีมือ ความชำนาญ ความคล่องแคล่ว

กู๊ด (Good. 1973 : 356) ได้ให้ความหมายของทักษะหมายถึง การเรียนรู้การกระทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตามที่ทำให้คล่องแคล่วและถูกต้องแม่นยำทั้งในด้านกิจกรรมทางกายและทางสมอง

ชนพร โมราบุตร (2547 : 51) ให้ความหมายของ ทักษะความสามารถในการทำงานกระบวนการต่าง ๆ อย่างคล่องแคล่ว ถูกต้องแม่นยำ

สรุปความหมายของคำว่า “ทักษะ” คือ ความสามารถหรือความชำนาญ ความเชี่ยวชาญมีฝีมือชำนาญ ในการที่จะทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง หรืองานใดงานหนึ่ง ได้คล่องแคล่ว แม่นยำรวดเร็ว และง่ายดาย

ความหมายของคำว่า กระบวนการ

ชนพร โมราบุตร (2547 : 51) กล่าวถึง กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนที่ถูกต้อง เพื่อให้ผู้เรียนมีลักษณะที่ดีในการทำงาน คือ สามารถคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ปฏิบัติเป็นมีคุณภาพในการดำเนินงานและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

สุคนธ์ สินธพานนท์ (2550 : 113) กล่าวถึง กระบวนการ หมายถึง กระบวนการที่ควรฝึกให้ผู้เรียนปฏิบัติจนเป็นนิสัยเพื่อสามารถนำความรู้ หรือวิธีการที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันหรือในสถานการณ์อื่นได้ มีหลายประการ เช่น กระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิด กระบวนการทำงาน กระบวนการจัดการ กระบวนการคิดสร้างสรรค์ กระบวนการศึกษาค้นคว้า

สยมพร ไหวจลาด (2551 : 19) ได้ให้ความหมายของกระบวนการว่า การทำงานที่มีการวางแผน ก่อนการทำงานเป็นลำดับตั้งแต่ขั้นเริ่มต้น จนถึงขั้นสุดท้ายของการทำงานจนงานสำเร็จ ตามจุดประสงค์ของงานที่กำหนดไว้

จากข้อความข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการ หมายถึงการกระทำหรือวิธีการที่มีลำดับขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงขั้นลำดับสุดท้ายของการทำงานจนสำเร็จ จนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ความหมายของคำว่า ทักษะกระบวนการทำงาน

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 ข : 36) ให้ความหมายทักษะกระบวนการทำงาน หมายถึง การลงมือทำงานด้วยตนเอง โดยมุ่งเน้นการฝึกวิธีการทำงานอย่างสม่ำเสมอ ทั้งการทำงานเป็นรายบุคคล การทำงานเป็นรายกลุ่ม ซึ่งจะสามารถทำให้สามารถทำงานได้อย่างบรรลุตามเป้าหมาย

บุรชัย ศิริมหาสาร (2545 : 67) ให้ความหมายของคำว่าทักษะกระบวนการทำงานหมายถึง ความสามารถหรือความชำนาญในการแก้ปัญหาต่าง ๆ หรือทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีขั้นตอน

อรสา มาสิงห์ (2547 : 38) ได้ให้ความหมายของทักษะกระบวนการว่าเป็นกระบวนการทำงานเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ดีในการทำงาน ได้แก่ การวิเคราะห์งานการวางแผนในการทำงาน การปฏิบัติงาน และการประเมินผลงาน

ธนพร โมราบุตร (2547 : 63) ให้ความหมายทักษะกระบวนการทำงานว่าขั้นตอนในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอน หรือความสามารถในการปฏิบัติได้ตามขั้นตอนกระบวนการทำงาน เพื่อให้ให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่ดีในการทำงาน คือ มีการวิเคราะห์ วางแผนการทำงาน การฝึกปฏิบัติงานจริงตามวิธีและขั้นตอนแล้วสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้การปฏิบัติจริง มีการประเมินผลการทำงาน ทั้งกระบวนการและผลผลิตเพื่อปรับปรุงพัฒนา มีนิสัยที่ดีในการทำงาน และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

สุมพร ไหวจลาด (2551 : 19) ความหมายของทักษะกระบวนการทำงาน คือ การทำงานที่มีการวางแผนโดยกำหนดขั้นตอน การทำงานที่ครบขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้น จนงานสำเร็จ ด้วยความสามารถ ความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ ความซื่อซอง ในการทำงาน รวมถึงมีความคล่องแคล่ว ว่องไว ในการทำงาน

จากความหมาย ของทักษะกระบวนการทำงาน สรุปได้ว่าทักษะกระบวนการ หมายถึง พฤติกรรมหรือ การกระทำ ที่มีลำดับขั้นตอนตั้งแต่เริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์งาน การวางแผน การปฏิบัติงาน และการประเมินและปรับปรุงงาน ด้วยความชำนาญ เชี่ยวชาญ คล่องแคล่ว รวดเร็ว มีผลงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยและมีคุณภาพ จนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

2. ความสำคัญของทักษะกระบวนการทำงาน

วัลลภ กันทรวิทย์ (2534 : 5-6) กล่าวว่า การเรียนการสอนที่เน้นทักษะ กระบวนการทำงานมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดความสำเร้จ 2 ประการ คือ

1. เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ในตัวเองทั้งด้านความรู้ ความคิด ด้านคุณลักษณะและด้านความคิดคล่องแคล่วทางกายตามศักยภาพ
2. เกิดคุณสมบัติที่จะติดตัวไปเพื่อใช้ประโยชน์

สุมพร ไหวจลาด (2551 : 20) กล่าวว่า ทักษะกระบวนการมีความสำคัญ เป็นอย่างยิ่งการปลูกฝังให้ผู้เรียนคิดเป็น ทำงานเป็น แก้ปัญหาเป็น เป็นสิ่งที่เราคาดหวังว่า จะติดตัวในผู้เรียนอันเป็นผลมาจากการทำบ่อย ๆ ใช้บ่อย ๆ จนคิดเป็นนิสัยในการทำงาน ของผู้เรียนตลอดไป

3. องค์ประกอบของทักษะกระบวนการทำงาน

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กระทรวงศึกษาธิการ (2545ข : 148 - 149) ได้กำหนดองค์ประกอบการวัดทักษะกระบวนการทำงานตามขั้นตอน ของการปฏิบัติงาน ได้แก่

1. การวิเคราะห์งาน คือ การที่ผู้เรียนสามารถแจกแจงงานที่จะทำว่าเป็นงาน ประเภทใดต้องใช้เครื่องมือและอุปกรณ์อะไรบ้าง มีขั้นตอนการปฏิบัติงานอย่างไร กล่าวคือ ฝึกให้ผู้เรียนมองงานออกโดยภาพรวมจะต้องทำอะไรบ้าง
2. การวางแผนในการทำงาน คือ การที่ผู้เรียนสามารถวางแผนว่าจะใช้กำลัง งานในการทำงานอย่างไร จะทำคนเดียวหรือต้องทำหลายคน ถ้าทำหลายคนจะแบ่งหน้าที่ กันอย่างไรต้องใช้วัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง ในการทำงานครั้งนี้จะต้องใช้เงินลงทุนใน

การทำงานบ้างหรือไม่มากนักเพียงไร กำหนดวิธีทำงานให้เป็นขั้นตอนจนสำเร็จ

3. การปฏิบัติงาน คือ การให้ผู้เรียนได้ทำงานเป็นไปตามลำดับขั้นตอนที่วางแผนไว้ฝึกให้มีลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน เช่น การพูดจาที่สุภาพ เหมาะสม การมีน้ำใจเอื้อเฟื้อ เพื่อแผ่ความขยันอดทน ความซื่อสัตย์ ฯลฯ สามารถตรวจสอบผลการทำงานของตนเองเป็นระยะ ๆ

4. การประเมินผลการทำงาน คือ การให้ผู้เรียนได้ประเมินผลทั้งการวางแผนก่อนการทำงาน ขณะปฏิบัติงานและเมื่อทำงานเสร็จแล้ว โดยขั้นการวางแผนหรือเตรียมทำงานให้ประเมินว่าได้วางแผนไว้รอบคอบ รัดกุมหรือไม่ จะต้องเตรียมอะไรบ้าง ตรวจสอบดูแผนที่วางไว้ว่าเป็นไปได้หรือไม่ ขณะทำงานหรือปฏิบัติงานให้ประเมินว่าวิธีการทำงานเป็นอย่างไร มีข้อบกพร่องที่จะต้องปรับปรุงอย่างไรบ้าง และผลงานที่ปรากฏออกมาให้ประเมินว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ มีข้อดี ข้อเสียอย่างไร เพื่อจะได้แก้ไขปรับปรุงผลงานของตนให้ดีขึ้น

จากการศึกษาองค์ประกอบของทักษะกระบวนการทำงาน ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ มาจัดทำเป็นแบบสังเกตทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียนโดยแยกตามองค์ประกอบแต่ละข้อ ตามกระบวนการปฏิบัติงานจนครบทุกขั้นตอน เพื่อให้รู้ว่าผู้เรียนมีการพัฒนาทักษะกระบวนการในการทำงานอยู่ในระดับใด

4. การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการทำงาน

ดี เซคโค (De Cecco, 1968 : 309-319) ได้เสนอวิธีการสอนเพื่อให้เกิดทักษะไว้ดังนี้

4.1 ก่อนดำเนินการสอน ครูควรวิเคราะห์ทักษะที่จะสอนเสียก่อนว่าจะสอนทักษะอะไรก่อนดี

4.2 ควรทดสอบความสารถในการใช้วาระต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กัน

4.3 ฝึกฝนเฉพาะทักษะที่ยังขาดอยู่

4.4 อธิบายและสาธิตการฝึกทักษะตามลำดับก่อนหลัง

4.5 ดำเนินการฝึกอย่างต่อเนื่องกัน

4.6 ปรับปรุงแก้ไขให้เกิดทักษะอย่างแท้จริง

ธนพร โมรานุตร (2547 : 70) ได้กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการทำงานมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการสอนและเหมาะสมกับสภาพ

ท้องถิ่น ซึ่งผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันและเป็นพื้นฐานในการทำงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีให้มีความสำเร็จตามจุดประสงค์ของการจัดการศึกษาตามที่ต้องการได้

สุคนธ์ สิ้นธุพานนท์ (2550 : 122) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานนั้นผู้สอนต้องจัดกิจกรรมการสอนที่เป็นขั้นตอน ชัดเจน และควรมีหลักการจัดกิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมต้องมีความน่าสนใจ น่าติดตาม ไม่น่าเบื่อหน่าย
2. มีความเหมาะสม สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้
3. เป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ทำทายความสามารถช่วยให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมและการเรียนรู้ของผู้เรียน
4. กิจกรรมสอดคล้องกับธรรมชาติของรายวิชา และสอดคล้องกับจุดประสงค์
5. กิจกรรมเน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ค้นพบการเรียนรู้และสรุปผลในการแก้ปัญหา สามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบ
6. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะรายบุคคล ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม วิเคราะห์เป็นมองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหา สามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบ

สรุปการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการทำงาน คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่ม ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นขั้นตอน ครบวงจรของการทำงาน ตั้งแต่ต้นจนงานสำเร็จมีการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงาน ผลงานมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

5. การวัดและประเมินผลทักษะกระบวนการทำงาน

สุคนธ์ สิ้นธุพานนท์ (2550 : 123) กล่าวว่า การวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการทำงานมีดังนี้ ได้แก่

- 5.1 การวัดทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียน ผู้สอนสามารถวัดได้จากการทำแบบทดสอบชนิดต่าง ๆ การตอบคำถาม การสัมภาษณ์
- 5.2 การวัดพฤติกรรมด้านทักษะพิสัย ผู้สอนสามารถประเมินได้จากการสังเกตพฤติกรรมที่เป็นจริง สถานการณ์จำลองจากแบบสอบถาม
- 5.3 การวัดความสามารถ หรือทักษะในการทำงาน ผู้สอนอาจวัดได้ 3 วิธีคือ

5.3.1 การวัดหรือประเมินโดยการสังเกตในสถานการณ์ที่เป็นจริงผู้สอนสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน ขณะที่ผู้เรียนดำเนินกิจกรรมนั้น ๆ ว่าทำงานเป็นระบบเป็นขั้นตอนหรือไม่ โดยมีแบบประเมินหรือแบบสังเกต ผู้สอนสามารถสร้างแบบวัดหรือแบบประเมินได้เอง

5.3.2 สอบวัดในสถานการณ์จำลอง เช่น ให้ผู้เรียนจัดนิทรรศการ จัดแสดงละครหรือบทบาทสมมติ ฯลฯ ผู้สอนสร้างแบบประเมินทักษะกระบวนการให้ผู้เรียน

ประเมินตนเอง เพื่อนกลุ่มอื่นหรือผู้สอนประเมินได้

5.3.3 วัดหรือประเมินการปฏิบัติงานของผู้เรียน จากภาระงานที่กำหนดให้ผู้เรียนวิเคราะห์การทำงาน วางแผนการทำงาน ปฏิบัติงานจนสำเร็จ และประเมินผลรายงานขั้นตอนการปฏิบัติงาน โดยผู้สอนสังเกตทักษะปฏิบัติงานของผู้เรียนระหว่างทำงาน และสังเกตการณ์การนำทักษะกระบวนการนำไปใช้จนเกิดเป็นนิสัย กรมวิชาการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 98)

ผู้วิจัยได้นำองค์ประกอบทั้ง 4 องค์ประกอบ มาจัดทำเป็นแบบสังเกตทักษะกระบวนการทำงาน โดยแยกตามองค์ประกอบแต่ละข้อ ตามกระบวนการปฏิบัติงานจนครบทุกขั้นตอนเพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีทักษะกระบวนการในการทำงานอยู่ในระดับใด ดังนี้

1. การวิเคราะห์งาน

1.1 ทักษะการจำแนกงาน วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ และวิธีการ

2. การวางแผนทำงาน

2.1 ทักษะการวางแผนการทำงาน

2.2 ทักษะการออกแบบงานที่จะทำ

2.3 ทักษะการกำหนดวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ

2.4 ทักษะการวางแผนการดำเนินงานตามขั้นตอน

2.5 ทักษะเรื่องปัญหาและอุปสรรคของการทำงาน

2.6 ทักษะการประเมินผลงาน

3. การปฏิบัติตามแผน

3.1 ทักษะการออกแบบงานตามวัตถุประสงค์

3.2 ทักษะการปฏิบัติงานตามแผนและลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน

4. การประเมินผลการทำงาน

4.1 ทักษะการตรวจสอบการประเมินผลก่อนการปฏิบัติงาน

4.2 ทักษะการตรวจสอบประเมินผลขณะปฏิบัติงาน

4.3 ทักษะการตรวจสอบประเมินผลเมื่อทำงานเสร็จแล้ว

การสังเกตทักษะกระบวนการทำงานเป็นทั้งรายกลุ่ม รายบุคคล โดย ครูในโรงเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและผู้วิจัย

บริบทชุมชนบ้านหนองแวงฮี

1. สภาพทั่วไปหมู่บ้านหนองแวงฮี แบ่งการปกครอง เป็น 2 หมู่บ้านคือ หมู่บ้านหนองแวงฮีหมู่ที่ 11 และคือ หมู่บ้านหนองแวงฮีหมู่ที่ 12 มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 2,050 คน ประชากรชาย จำนวน 1,023 คน หญิง 1,027 คน การคมนาคม มีถนนหลวงชนบทเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านเดินทางเข้าสู่อำเภอขามเฒ่า และ มีถนนหลวงเดินทางสู่จังหวัดกาฬสินธุ์ บริเวณทางทิศใต้ของอำเภอขามเฒ่า อยู่ห่างจากอำเภอประมาณ 5 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดกาฬสินธุ์ 20 กิโลเมตร มีพื้นที่ 15.35 ตารางกิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียง ดังนี้

ทิศเหนือ	จรด	บ้านหนองหล่ม
ทิศตะวันออก	จรด	บ้านหนองขาม
ทิศตะวันตก	จรด	บ้านขาม
ทิศใต้	จรด	บ้านคงบ่อ

2. ด้านเศรษฐกิจและสังคม

ด้านเศรษฐกิจ ชาวบ้านหนองแวงฮี ส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่ทำนา ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ เฝ้าถ่านขาย และรับจ้างทั่วไป และมีบางครอบครัวเลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เลี้ยงหมูขายเป็นอาชีพ สิ่งแวดล้อมชาวบ้านหนองแวงฮีอยู่ใกล้เขตป่าดงระแนงที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งหาอาหารของชาวบ้าน และมีการรักษาป่าสงวนของแต่ละหมู่บ้าน คือ “คอนปู่ตา” และยังเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด ซึ่งชาวบ้านจะช่วยกันอนุรักษ์และช่วยกันดูแลป่าไม้ในชุมชนของตน และมีพื้นที่ดินเป็นดินร่วนปนทราย ซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูกพืชด้านการเกษตรได้หลากหลายชนิด เช่น ปลูกข้าว ปลูกกล้วย ปลูกหวาน มันสำปะหลัง ผลไม้ต่าง ๆ

3. ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน

สภาพสังคมในหมู่บ้านหนองแวงฮี หากพิจารณาจากสภาพความเป็นอยู่และการดำรงชีวิตแล้วมีสภาพเป็นสังคมชนบท ประชากรซึ่งมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย มีสิ่งอำนวยความสะดวกเท่าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา อาหารกินได้ตามธรรมชาติ เช่น ตามท้องนาหรือแหล่งน้ำ โดยการจับปลา กบ เขียด หาเห็ดตามป่าหน่อไม้ และสัตว์ป่าตามดง คอน ที่อยู่ใกล้บ้าน อาชีพส่วนใหญ่ยึดอาชีพเกษตรกรรม ทำไร่ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน สมัยก่อนมีการช่วยกันทำงานโดยไม่หวังค่าตอบแทนและเมื่อว่างจากการทำนาแล้วชาวบ้านบางกลุ่มหรือบางคนก็จะทำงานเพื่อเสริมรายได้ เช่น ทำขนมขาย ทอเสื่อ ทอผ้า จักสานไม้ไผ่ต่าง ๆ สานตะกร้า กระจิบข้าว ไซ สวิง ชะลอม สานส้มจับปลา สุ่มขังไก่ เป็นต้น พอถึงเทศกาลงานปีใหม่ งานสงกรานต์ วันสำคัญทางศาสนา ก็จะกลับมาเยี่ยมบ้าน ทำบุญ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตอย่างหนึ่งของชาวชนบท และมีลักษณะเด่นที่ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เป็นวิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติอย่างชัดเจน แต่ก็ไม่ได้บังคับว่าจะต้องปฏิบัติเพียงแสดงให้เห็นว่า หากปฏิบัติแล้วจะเกิดความเป็นมงคลและเกิดผลดีต่อผู้ปฏิบัติ เช่น การไหว้ครู การเซ่นไหว้พระภูมิเจ้าที่ การไหว้บรรพบุรุษ และการปฏิบัติตามประเพณีในเทศกาลต่าง ๆ เป็นต้น

จากการบอกเล่าของคนในชุมชน พบว่า ความหลากหลายในวิถีของคนไทยในชุมชนที่คงไว้ซึ่งความเป็นชนบท มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายโดยอาศัยซึ่งกันและกัน รู้จักใช้ธรรมชาติที่มีในชุมชนอย่างเกิดประโยชน์ และรู้จักวิธีปรับตัวในการดำรงชีวิตจากคำสั่งสอนความรู้จากบรรพบุรุษในแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน และยึดหลักความถูกต้องตามประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ ที่มีในชุมชนเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต

“สิ่งที่ยายอยากจะทำให้ลูกหลานสืบทอดมากที่สุดขณะนี้ คือ พาชวีญ (บายศรี) ชนิดต่าง ๆ แต่เด็กทุกวันนี้ไม่ค่อยสนใจ ยายไม่อยากให้สูญหาย เพราะจากการสังเกตไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ในหมู่บ้านไม่ค่อยอยากจะทำกัน ส่วนมากก็ไปจ้างบ้านอื่นเขาทำ ยายกลัวอีกไม่นานต้องสูญหายไปจากชุมชนแน่ ๆ” (คุณยายนาง เทพสุรี. 2552 : สัมภาษณ์)

“บ้านของเราในฤดูลงปลา (จับปลา) บางครั้งได้มามากเกินไป ไม่รู้จักวิธีเก็บไว้รับประทานนาน ๆ ส่วนมากก็ผึ่งแดด ทำปลาร้า ไม่รู้จะทำอะไรได้บ้าง น่าจะเอามาทำน้ำพริกปลาป่น ซึ่งภูมิปัญญาแบบนี้ไม่มีให้เห็นบ่อย ๆ เป็นสิ่งที่น่าจะถ่ายทอดให้คนรุ่นลูก รุ่นหลานสืบทอดต่อไป” (คุณยายจี ภูมิจิต. 2552 : สัมภาษณ์)

“อาชีพช่างตีมีดก็เหมือนกันไม่มีใครสนใจเลย ไม่รู้เป็นอะไร หรือเขาว่ามันทำยาก เขาเลยไม่สนใจ แต่เขาก็อยากให้เด็กสมัยทุกวันหันมาสนใจช่างตีมีดบ้างคงจะดี”
(นายดาว วิทท์. 2552 : สัมภาษณ์)

“เวลาทำบุญประเพณีต่าง ๆ ไม่เห็นเด็ก ๆ ช่วยแม่ ย่า ยาย ทำขนมเลย หรือทำแต่ ก็ไม่ค่อยได้เรื่อง บางคนทำไม่เป็นเลย กินเป็นอย่างเดียว อยากสอนให้เขาทำเป็นบ้าง อย่างน้อยก็ทำกินในบ้านหรือเอาไปทำบุญ ถ้าทำดี ๆ สามารถทำขายเป็นอาชีพได้”
(คุณแม่ทองใส ภูถุกใจ. 2552 : สัมภาษณ์)

“หมู่บ้านของเรามีของดีเยอะมาก โดยเฉพาะคนในชุมชนเรามีความรู้ความสามารถ ในด้านต่าง ๆ ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ได้รับการสืบทอดมาจากพ่อ แม่ ปู่ ย่าสมัยเก่า ก่อน อยากให้คนในชุมชนช่วยกันอนุรักษ์และบำรุงรักษาให้ดีขึ้นก็มีหลายเรื่อง ตาอยากจะทำให้คนรุ่นหลังได้รู้จักของดีของชุมชนเรามากเลย” (คุณตาใหญ่ ภูถุกใจ. 2552 : สัมภาษณ์)

“หมู่บ้านเรามีคอนต่าปูเป็นที่เคารพ บูชา สักการะ กราบไหว้ ทำบุญเลี้ยงบ้าน ทำพิธีต่าง ๆ ยังใช้ประโยชน์ในด้านพืชพันธุ์ สัตว์เล็ก สัตว์น้อย ที่มีไว้ให้เราได้ศึกษาเป็น แหล่งเรียนรู้ที่น่าศึกษา” (นายประเสริฐ พรมราช. 2552 : สัมภาษณ์)

“คนรุ่นลูกรุ่นหลานส่วนมากทุกวันนี่จะไม่มีโอกาส เห็นพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน เช่น พิธีกรรม การเลี้ยงผีคอนต่าปู พิธีแต่งสะเดาะเคราะห์ พิธีเลี้ยงผีตาแฮก ซึ่งเป็น พิธีกรรม ที่เริ่มจะหายไปจากหมู่บ้านของเรา ถ้ายังมีพิธีกรรมนี้อยู่ คนรุ่นลูกรุ่นหลาน คงได้ซึมซับวัฒนธรรมเหล่านี้ให้สืบไป” (คุณตาชู ภูสมยา. 2552 : สัมภาษณ์)

“ไม่ใ้ที่บ้านเราถ้าเอามาสานเป็นของใช้ เช่น กระบุง ตะกร้า สานไซ สานชะลอมใส่ของ สานลุ่ม แต่ไม่ค่อยมีคนสนใจ มีแต่คนเฒ่าคนแก่ อยากถ่ายทอดให้ ลูกหลานบ้างถ้าเขาอยากเรียน” (หลวงพ่ทองสา ธมวโร. 2552 : สัมภาษณ์)

“แต่ก่อนบ้านเรามีการทอผ้าไหมมาก แต่เดี๋ยวนี้เกือบหมดไปแล้วอาจจะ เป็นเพราะว่า ไหมหายาก หรือไหมเทียมมีมากเลยไม่ค่อยมีใครสนใจ” (คุณยายหนู ภูสมยา. 2552 : สัมภาษณ์)

“แต่ก่อนบ้านเราเวลาแขนเคาะ ขาเคาะมีแต่นวดน้ำมันก็หาย แต่เดี๋ยวนี้สมัยใหม่ เขาไปหาหมอยาเข้าเฟือกกันหมด แต่ส่วนมากคนเฒ่า คนแก่เขาก็เชื่อ อยากให้คนรุ่นลูก รุ่นหลานฝึกไว้บ้างดีกว่าจะให้สูญไป” (นายบุญเลิศ สิ้นธุ์ไสย. 2552 : สัมภาษณ์)

จะเห็นได้ว่า คนรุ่นเก่าในหมู่บ้านหนองแวงฮี ยังคงให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และภูมิปัญญาแบบชาวบ้าน ที่คนในชุมชนยึดถือตามความเชื่อ ความศรัทธา

ตามประเพณีที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และอยากถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังต่อไป เพื่อคงไว้ซึ่งการดำเนินชีวิตที่เป็นวิถีชีวิตแบบคนชนบท โดยเฉพาะเรื่องของประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาชาวบ้าน แม้กระทั่งอาชีพที่สุจริตที่สมควรที่จะนำมาถ่ายทอดให้เยาวชนได้เรียนรู้ให้กับคนรุ่นลูกหลาน โดยเฉพาะนักเรียน ซึ่งจะเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวที่ปู่ ย่า ตา ยาย สัมผัส สืบทอดกันมาที่ยังคงมีคุณค่าและความหมายอยู่ในปัจจุบัน

จากการสำรวจบริบทบ้านหนองแวงอี พบว่า ชาวบ้านหนองแวงอี มีความรู้ที่หลากหลายของทรัพยากรบุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่นในหมู่บ้าน จากการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของการจัดการศึกษา ผลการดำเนินการพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีในหมู่บ้านหนองแวงอี ดังนี้

หมอน้ำมันบ้าน คนอีสานเชื่อว่า เมื่อเจ็บป่วยก็จะไปหาหมดพื้นบ้านโดยมากเป็นหมอน้ำมันงาเสกเป่าด้วยคาถาเวทมนต์ คือ เป็นการรักษาแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ มีลักษณะเป็นองค์รวมของความรู้และยี่สิบปฏิบัติในการวินิจฉัย ป้องกัน บำบัดความไม่สมดุลของร่างกาย และจิตใจไปในตัว

หมอสุดหรือ หมอพราหมณ์ทำพิธีกรรมตามหลักพระพุทธศาสนาผสมผสานกับเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องผีसाग นางไม้ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่เหนือธรรมชาติ โดยปรับใช้อย่างเหมาะสมกับพิธีกรรมและวิถีชีวิต เช่น การเลี้ยงปู่ตา ตาแฮก ผีบ้าน ผีเรือน ผีไร่ ผีนา การสะเดาะเคราะห์ การรักษาโรคโดยใช้หมอยาพื้นบ้าน ปัจจุบันนิยมใช้การรักษาแบบใหม่ โดยไปรับการรักษาที่สถานอนามัย หรือโรงพยาบาลที่อยู่ใกล้บ้าน

การทอผ้า ทอเสื่อกกหลังฤดูเก็บเกี่ยวกลุ่มแม่บ้านมักรวมตัวกันทอผ้า ทอเสื่อกก เพื่อใช้ในครัวเรือนและจำหน่าย

การจักสาน ส่วนมากคนเฒ่าคนแก่ จะใช้เวลาว่างจากการทำนาจักรสานวัสดุจากไม้ไผ่ เช่น สานไซ สานตะกร้า สานกระด้ง ฯลฯ ซึ่งนายชูสามารถหารายได้จากการจักสานเพิ่มเป็นการเสริมรายได้ให้กับครอบครัวเป็นอย่างดี โดยเฉพาะพระคุณเจ้าที่วัดท่านมีฝีมือในการจักสานไม้ไผ่ ซึ่งถ้าท่านมีเวลาว่างท่านมักจะสอนลูกหลาน หรือบุคคลใดที่สนใจเรื่องจักสานท่านก็จะสอนให้ จนกระทั่งสานจำหน่ายเป็นอาชีพได้

ช่างตีมีด ลับมีด คุณตาขาว เป็นคนแก่คนหนึ่งที่อยู่ในหมู่บ้านหนองแวงอี หมู่ที่ 11 และเป็นบุคคลที่มีร่างกายแข็งแรงจะหารายได้เสริมครอบครัวด้วยการรับตีมีดรับมีดให้กับคนในท้องถิ่นและใกล้เคียง

การต้มเกลือสินเธาว์ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งคุณตาตัวนวงศ์สุโท เป็นบุคคลคนเดียวที่ยังต้มเกลืออยู่ในขณะนี้ ซึ่งการต้มเกลือมีวิธีการ คือ นำเอาดินทรายที่มีลักษณะผิวหน้าดินมีตะอองเกลือหนา มาแช่น้ำให้ความเค็มของเกลือละลายออกมาตามน้ำ รองเอาน้ำเกลือไปต้มให้จนน้ำแห้ง เกลือก็จะตกผลึกขาวนำไปเก็บไว้รับบริโภคต่อไป

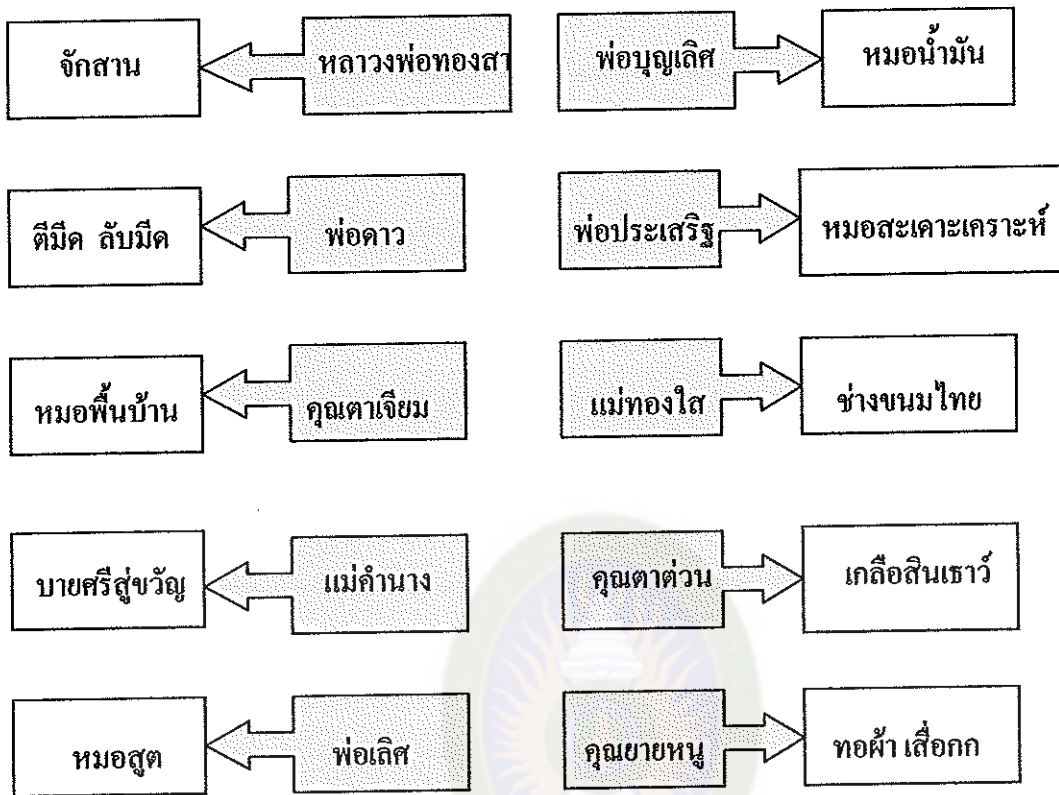
ขนมไทย โดยเฉพาะขนมไทยในท้องถิ่น เช่น ข้าวต้มมัด ข้าวต้มผัด ขนมดอกบัว ข้าวตอก ขนมเทียนไส้หวาน-ไส้เค็ม ข้าวกระยาสารท ขนมสอดไส้ ข้าวทิพย์ เป็นขนมที่ใช้ในการทำบุญในเทศกาลท้องถิ่นที่นิยมกันมาก โดยเฉพาะขนมเทียน ทำเป็นของฝากทำขาย เป็นอาชีพที่สุจริตสร้างรายได้ให้แก่คุณแม่ทองใส ภูมิใจเป็นอย่างดี เพราะเป็นบุคคลที่มีฝีมือในการทำงานเหล่านี้ได้ร้อย รสชาติดี สะอาด ถูกหลักอนามัย เพราะท่านได้สืบทอดอาชีพการทำขนมขายมาจากคุณแม่ คุณยายของท่าน

บายศรีชนิดต่าง ๆ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกอย่างที่คุณยายค่านาง เทพสุรี เป็นผู้ที่มีฝีมือในการประดิษฐ์ ตกแต่งบายศรีได้สวยงาม ประณีตเป็นที่ยอมรับในหมู่บ้านเดียวกัน และหมู่บ้านใกล้เคียงอย่างดีจนได้รับรางวัลประกวดการทำบายศรีสู่ขวัญ ระดับตำบล

หมอน้ำมนต์ รักษาผู้ป่วยประเภทกระดูก และผู้ป่วยเนื่องจากอุบัติเหตุ ค่าขายครั้งละ 2 บาท แต่ถ้ารักษาประเภทสัตว์เลี้ยงจะเสียค่าขาย ครั้งละ 4 บาท การรักษาผู้ป่วยถ้ารักษาไม่หายขาดจะไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆ แต่ถ้ารักษาหายก็จะเรียกเก็บตามอาการตั้งแต่ 1,000 – 200,000 บาท

หมอสะเดาะเคราะห์ นายประเสริฐ พรมราช ก็มีความสามารถพิเศษในการสะเดาะเคราะห์ แก้เคล็ด ให้ชาวบ้านในหมู่บ้านมานานจนเป็นที่ศรัทธาของชาวบ้านในละแวกนั้นๆ

ซึ่งประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น 10 คน พบว่า ในหมู่บ้านมีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย และสามารถถ่ายทอดเป็นชุดความรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่น จนเกิดแผนภูมิความรู้ในหมู่บ้านหนองแวงอี

แผนภูมิที่ 1 ความรู้ในหมู่บ้านหนองแวงฮี

จากการเก็บข้อมูลครั้งนี้ยัง พบว่า หมู่บ้านหนองแวงฮี ตำบลคลองขาม อำเภอ ยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ การยึดถือในขนบธรรมเนียมประเพณี แม่สังคมอีสานจะเปิด กว้างต่อความคิดใหม่ ๆ ที่ลั้งไหลเข้ามาแต่คนอีสานจะไม่ทำในสิ่งที่ขัดต่อความเชื่อหรือ หลักปฏิบัติที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนมา เช่น การนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาประจำ ชาติ ยังยึดถือความเชื่อ ประเพณีแบบอย่างที่ตั้งคมกำหนดไว้ ถือเป็นวิธีการและขั้นตอน การปฏิบัติอย่างชัดเจน แต่ก็ไม่ได้บังคับว่าจะต้องปฏิบัติเพียงแสดงให้เห็นว่า หากปฏิบัติ แล้วจะเกิดความเป็นมงคลและเกิดผลดีต่อผู้ปฏิบัติ เช่น ทำบายศรีไปกราบไหว้ครู การเซ่น ไหว้พระภูมิเจ้าที่ การไหว้บรรพบุรุษ และการปฏิบัติตามประเพณีในเทศกาลบุญต่าง ๆ จะจัดเตรียมอาหาร และขนมหวาน เช่น ข้าวต้มมัด ขนมหมก (ขนมเทียน) ไปทำบุญที่ วัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไป และเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและ ครอบครัว หลังจากกว่างฤดูทำนาแล้วประชาชนในท้องถิ่นจะมีการทอผ้า ทอเสื้อ จักสาน

ไม้ไผ่ ฐานสวิง ฯ เพื่อเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กระจิบข้าว ฐานชะลอมใส่ของ ตะกร้า กระจาด กระด้ง เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

นันทสาร สีสลับ (อ้างใน นิคม ชมพู่หลง. 2545 : 8) ภูมิปัญญา ตรงกับ ภาษาอังกฤษว่า Wisdom หมายถึง ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความเชื่อ และศักยภาพ ในการแก้ปัญหาของมนุษย์ที่สืบทอดกันมาจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างไม่ขาดสายและ เชื่อมโยงกันทุกระบบทุกสาขา

1. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

มีผู้สนใจศึกษาและให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านไว้ ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (2550 : 50) ได้ให้ความหมายของ ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการสั่งสม ความรู้ดั้งเดิมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นการสะสมจากประสบการณ์ชีวิตของชาวบ้านเอง หรือจากการได้รับการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานมีการสังเกตทดลองใช้ปรับเปลี่ยน แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตประจำวันในแต่ละท้องถิ่นด้วยสติปัญญา ความสามารถความเชื่อของชาวบ้านทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างคนในสังคมที่อยู่ ร่วมกันตามสภาพทางธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันเป็นเหตุให้ชุมชนในท้องถิ่น สามารถดำเนินชีวิตอย่างสงบสุขสอดคล้องกับวิถีชีวิตของภูมิปัญญาชาวบ้านทำให้ชุมชน ในท้องถิ่นในอดีตดำรงอยู่ด้วยความสุขร่มเย็น และสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับ ยุคสมัยจนถึงปัจจุบัน

นิคม ชมพู่หลง (2545 : 9) ได้ให้ความหมายของ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดขึ้นได้เองและนำมาใช้ในการแก้ปัญหาเป็นเทคนิควิธี เป็นองค์ ความรู้ของชาวบ้าน ทั้งทางกว้างและทางลึกที่ชาวบ้านคิดเอง ทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่ มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

อนุตร์ ขอสันติวิวัฒน์ (2548 : 15) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน ว่าภูมิปัญญาชาวบ้านหมายถึง ความรู้ของชาวบ้านซึ่งเรียนรู้มาจากปู่ ย่า ตา ยาย ญาติพี่น้องและความเฉลียวฉลาดของแต่ละคนหรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นเรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การจับสัตว์ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอผ้า การทำเครื่องมือการเกษตรภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาให้เรา มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน คือ การอนุรักษ์ เป็นการบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้ เช่น ประเพณีต่าง ๆ หัตถกรรม และคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธ์อันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม การฟื้นฟู คือ การรื้อฟื้นที่หายไปเลิกไป หรือกำลังจะเลิกให้กลับมาเป็นประโยชน์ เช่น การรื้อฟื้นดนตรีไทย การประยุกต์ คือ การปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่เข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาล ประสานกับการรักษาสมัยใหม่ การทำพิธีบวงสรวงไม้เพื่อให้เกิดสำนึกการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาป่ามากยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีการทำบุญข้าวเปลือกที่วัดมาเป็นการสร้างธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน การสร้างใหม่ คือ การค้นคิดใหม่ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์ไปงกลางการคิดโครงการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหของชุมชน โดยอาศัยคุณค่าความเอื้ออาทรที่ชาวบ้านเคยมีต่อกันมาหารูปแบบใหม่ เช่น การสร้างธนาคารข้าว ธนาคารโคกระบือ การรวมกลุ่มแม่บ้าน เยาวชน เพื่อทำกิจกรรมกันอย่างมีระบบ

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ความสามารถประสบการณ์ ทักษะที่ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข โดยผ่านการถ่ายทอดสืบกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน มองในภาพรวมคือ คติ ความคิด ความเชื่อ ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี การประกอบอาชีพท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และ แนวคิดหลักปฏิบัติเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาดัดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของแต่ละท้องถิ่น

2. การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้

มีผู้สนใจนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

ชนาธิป พรกุล (2543 : 26) กล่าวว่า หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง ต้องเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับชีวิตจริง สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่น การจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นได้นั้น จะทำให้ผู้เรียนได้รู้จัก เข้าใจ ท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดความรัก ความผูกพันความหวงแหนและภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาท้องถิ่นของตนต่อไป การที่นักเรียนได้มี

โอกาสออกนอกห้องเรียนไปสัมผัสและสัมพันธ์กับธรรมชาติ สังคมชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ย่อมช่วยสร้างประสบการณ์ตรงต่อการดำรงชีวิตได้เรียนรู้ และค้นพบสาระความรู้ที่นอกเหนือจากหนังสือเรียน ครูก็ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไปกับนักเรียนด้วย เป็นบรรยากาศการเรียนรู้ที่ตื่นตัว แจ่มใส นำไปสู่กิจกรรมการมีส่วนร่วม การฝึกคิด และจินตนาการที่หลากหลาย

ประเวศ วะสี (2542 : 146) กล่าวว่า ในชุมชนมีผู้รู้ด้านต่าง ๆ มากมาย มากกว่าครูที่สอนในห้องหนังสือมากนัก ถ้าเปิดโรงเรียนสู่ชุมชนให้ทั้งครูและนักเรียนได้เรียนรู้จากครูในชุมชนจะมีครูมากมายหลากหลายเป็นครูที่รู้จริงทำจริง จะทำให้การเรียนรู้เข้าไปเชื่อมโยงกับการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จะสนุกไม่น่าเบื่อหน่ายที่สำคัญจะเป็นการปรับระบบคุณค่าศักดิ์ศรี และความภูมิใจของชุมชน จึงเป็นเหตุผลสำคัญมากที่ผู้บริหารและครูทุกโรงเรียนจำเป็นต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดกว้างออกสู่ชุมชน บัดนี้ถึงเวลาแล้วที่นักการศึกษาทุกคนต้องปรับความคิดให้ตลกลับทิศจากการมุ่งสิ่งเดียวในวิถีจัดห้องเรียนและตารางสอนคงที่อย่างเดิมาทั้งปี ตลอดปี มาเป็นการคิดถึงสาระการเรียนรู้ที่กว้างขึ้น จัดตารางเวลาเรียนให้ยืดหยุ่น เพื่อให้การนำผู้เรียนออกสู่ชุมชนการบริหารจัดการกระบวนการเรียนรู้จากแหล่งวิทยาการชุมชน ย่อมมีความยุ่งยาก ซับซ้อนมากกว่าการสอนซ้ำ ๆ ประจำวันในชั้นเรียน แต่ก็มิได้มีความลำบากเกินกว่าที่โรงเรียนและชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการให้การศึกษาแก่ลูกหลานของเขา เขาของคนเราจะได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นที่เขาอยู่มองเห็นคุณค่าและปัญหาที่หมู่บ้านเขามีผู้เรียนจึงพร้อมที่จะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน และในอนาคตเขาจะเป็นพลังเกื้อหนุนให้ชุมชนเข้มแข็ง การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่สามารถทำได้ทันที คือ การที่โรงเรียน ชุมชน สถาบันชุมชน เอกชน องค์กรทุกฝ่ายร่วมมือกันจัดการศึกษาที่ขยายกว้างออกสู่ชุมชนและธรรมชาติ โดยมีหลักการพื้นฐานความคิดดังต่อไปนี้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้กับทุกคนในทุกสถานที่ทุกเวลา

1. แหล่งเรียนรู้ของชุมชนมีอยู่มากมาย ทั้งที่องค์กรจัดตั้ง สถาบันในชุมชน วิถีชีวิตการทำมาหากิน ประเพณี พิธีกรรม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
2. การเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการที่ทุกฝ่ายสร้างเครือข่ายของการเชื่อมโยงประสบการณ์เกิดสังคมการเรียนรู้ และสังคมคุณธรรม
3. การเรียนจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและธรรมชาติ เป็นกระบวนการที่มิใช่ความสุขสร้างสรรค์ความคิด และประสบการณ์ชีวิตที่มีคุณค่า

เทพฤทธิ์ จิตรจักร (2548 : 22) ได้กล่าวว่า แนวทางการนำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการศึกษานั้นสามารถกระทำได้หลายแนวทาง เช่น การนำภูมิปัญญาในห้องถิ่นเข้ามาบูรณาการในสาระการเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้ การนำปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมจัดการเรียนรู้หรือพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา และการนำผู้เรียนไปศึกษายังแหล่งการเรียนรู้ที่เป็นภูมิปัญญาต่าง ๆ

สรุปได้ว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนรู้อาจมีปัญหาและอุปสรรคบ้าง แต่สามารถแก้ไขได้ หากได้มีการสำรวจ รวบรวมข้อมูล มีการวางแผนและการจัดการประสานงานที่ดี การนำผู้เรียนออกศึกษาในชุมชน การแสวงหาความร่วมมือจากทุกฝ่ายการจัดการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่ไม่จำกัดรูปแบบที่ตายตัวขึ้นอยู่กับความพร้อมและความสัมพันธ์สอดคล้องกับชุมชนสภาพแวดล้อม

3. ประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งได้หลายประเภท ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และลักษณะที่ต่าง ๆ ที่หน่วยงาน องค์กร และนักวิชาการแต่ละท่านนำมากำหนด ดังนี้

กรมวิชาการ (2539 ; อ้างในนิคม ชมพูหลง. 2545 : 18) ได้แบ่งประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ 4 ประเภท ดังนี้

1. ความคิด ความเชื่อ หลักการ ที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่เกิดจากการสังสมถ่ายทอดกันมา

2. ศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่สืบทอดกันมา

3. การประกอบอาชีพในท้องถิ่นที่ยึดหลักการพึ่งตนเอง และได้รับการพัฒนาให้เหมาะกับกาลสมัย

4. แนวคิด หลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีที่สมัยใหม่ที่ชาวบ้านนำมาคิดแปลงใช้ในชุมชนอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และความเป็นอยู่

ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 4 ประเภทนี้ จะปรากฏให้เห็นได้เรื่องราวของการประกอบอาชีพ ศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ และทางด้านการอบรมสั่งสอน ถ่ายทอดให้ชนรุ่นหลัง ที่ยังปรากฏอยู่ในทุกวันนี้

สรุปได้ว่าการนำเอาภูมิปัญญาในท้องถิ่นมีวิธีการนำไปใช้ต่าง ๆ กัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประเภทของทรัพยากร จุดมุ่งหมาย และความต้องการนำไปใช้ ดังนั้น

บุคคลากรผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนจำเป็นต้องศึกษาลักษณะ และวิธีการใช้องค์ความรู้ในท้องถิ่นหรือทรัพยากรในท้องถิ่นแต่ละประเภทโดยยึด จุดมุ่งหมายความต้องการของการนำไปใช้ และเป็นแนวดำเนินการวางแผนพัฒนาการใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นไปอย่างถูกต้อง และตรงตามวัตถุประสงค์ อันก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นั่นเอง

การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

การสนทนากลุ่ม เป็นเทคนิคหนึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งได้มี นักศึกษาวิชาการได้ให้นิยามความหมายของการสนทนากลุ่ม ดังนี้

เพ็ญพักตร์ อุทิศ (2547 : 45) การสนทนากลุ่มเป็นเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพวิธี หนึ่ง ซึ่งใช้การสนทนากลุ่มสมาชิกที่มีลักษณะเหมือนกันประมาณ 6 – 12 คน โดยมี ผู้ดำเนินการสนทนา เป็นผู้สร้างให้เกิดบรรยากาศของความเป็นกันเองในกลุ่ม จุดประเด็น คำถาม (ซึ่งนักวิจัยอยากหาคำตอบจากกลุ่ม) และคอยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มผู้ร่วมสนทนา ได้มีการพูดคุย ซักถาม และได้ตอบกันอย่างกว้างขวางและเป็นธรรมชาติ โดยทั่วไปอาจ ใช้เวลาสนทนนานประมาณ 45 นาทีถึงหนึ่งชั่วโมงครึ่ง

วานิช มาลัยและอรสา ปานขาว (2548 : 3) กล่าวว่า การสนทนากลุ่มเป็นรูปแบบ การสัมภาษณ์ชนิดหนึ่งที่ใช้สำหรับผู้ที่ถูกสัมภาษณ์กลุ่มเล็ก ๆ มักใช้เก็บรวบรวมข้อมูลใน กรณีที่ต้องการได้ข้อมูลจากการพิจารณากลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาผู้ที่นำมาใช้ในการ ทำสนทนากลุ่มจะเป็นบุคคลที่ผู้ศึกษาคาดว่าจะเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ที่ต้องการศึกษาได้เป็นอย่างดีโดยปกติจะใช้ผู้เข้าร่วมสนทนาประมาณ 8-12 คน หากใช้ จำนวนน้อยกว่า 8 คน จะถือว่ากลุ่มตัวอย่างยังไม่เป็นตัวแทน แต่ถ้าใช้มากกว่า 12 คน จะทำให้เกิดปัญหายุ่งยากในการดำเนินงาน

กองทุนสนับสนุนงานวิจัย (2549 : 3) การสนทนากลุ่ม หมายถึง การรวบรวม ข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการ สนทนาเป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดง ความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมี ผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน ซึ่งเลือกมาจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย ที่กำหนดเอาไว้

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การสนทนากลุ่มเป็นเทคนิควิธีใน

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการนั่งสนทนาความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมสนทนาในประเด็นต่าง ๆ ตามที่กำหนด เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมของมนุษย์รวมทั้งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมนั้น ๆ ที่อาจนำไปใช้ประกอบการในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ความสำคัญของการสนทนากลุ่ม

วารี เกิดคำ (2542 : 173 - 174) ได้ให้ความสำคัญของการสนทนากลุ่มไว้ ดังนี้

1. เทคนิคการสนทนากลุ่ม จะช่วยประหยัดเวลาการสัมภาษณ์รายบุคคล กลุ่มได้มีโอกาสได้พูดคุยสนทนาซักถาม ถกประเด็นต่าง ๆ ได้ชัดเจน ได้รู้แง่มุมของคนภายในกลุ่มด้วยกัน เกิดภาวะความรู้สึกร่วมรับรู้ รับประเด็นต่าง ๆ ซึ่งสภาพการณ์นี้จะไม่เกิดในการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลและการสนทนากลุ่มในสนามก็สามารถพูดคุยจัดทำง่าย ๆ

2. คุณภาพของข้อมูลขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของกลุ่มว่ามีความเป็นกันเอง อยากรู้อยากเห็น อยากร่วมแสดงความคิดเห็น และไม่มีผู้ใดผูกขาดการพูดหรือมีท่าทางใช้อำนาจเหนือความคิดผู้ใด ฯลฯ และสิ่งสำคัญที่สุดคือ ความสามารถและประสบการณ์ของผู้นำในการสนทนาว่าจะสามารถจัดการกลุ่มให้เกิดการพูดคุยดำเนินไปอย่างราบรื่น สนุกสนาน ทุกคนกระตือรือร้น เวลาผ่านไปอย่างไม่เบื่อหน่าย รวมทั้งได้เนื้อหาข้อมูลครบถ้วนตามหัวข้อที่ต้องการ

3. มีความคล่องตัวในการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบกันอย่างต่อเนื่อง ในบางครั้งมีแนวความคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นในกลุ่มมีการสร้างโอกาสในการพัฒนาแนวความคิดใหม่ ๆ ที่มีศักยภาพ

4. การที่มีผู้นิยมใช้ในการสนทนากลุ่มกันอย่างแพร่หลายนั้น เป็นเพราะเชื่อกันว่าเสียค่าใช้จ่ายน้อย นอกจากนี้มีความรวดเร็วในการรายงานผล ทั้งนี้หากผู้วิจัยไม่ต้องการบันทึกที่ถอดออกมาจากเทป ก็จะทราบผลอย่างคร่าว ๆ ของการวิจัยนั้น ๆ ภายในเวลาเพียง 2-3 วัน เท่านั้น

2. ขั้นตอนการจัดสนทนากลุ่ม

วารี เกิดคำ (2542 : 174 - 182) การสนทนากลุ่มมีขั้นตอนใหญ่ 3 ขั้นตอน

คือ

1. ขั้นเตรียมการสนทนา

1.1 สิ่งแรกที่ต้องทำ ในเรื่องของการสนทนากลุ่ม คือ การกำหนดเรื่องที่จะทำการศึกษา การกำหนดหัวข้อเรื่อง นี้อาจจะเกิดมาจากแนวคิด ทฤษฎี หรือเรื่องที่น่าสนใจศึกษานั้นเอง

1.2 กำหนดตัวแปร หรือตัวบ่งชี้คาดว่าจะเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา เพื่อนำมาสร้างเป็นแนวทางในการดำเนินการสนทนา ซึ่งการกำหนดตัวแปรนั้นก็จำแนกแยกแยะมาจากวัตถุประสงค์ของการวิจัยนั่นเอง วัตถุประสงค์ต้องการทราบอะไรก็กำหนดตัวแปรออกมา แล้วมาสร้างเป็นคำถามย่อย ๆ

1.3 เขียนแนวคำถาม โดยแนวคำถามทุกข้อจะต้องประกอบด้วยตัวแปร แล้วนำมาสร้างเป็นคำถามที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยชัดเจนที่สุดนั่นเอง นั่นก็คือนำวัตถุประสงค์ของการวิจัยในแต่ละข้อ ไปจำแนกเป็นตัวแปรแล้วสร้างคำถามย่อย ๆ โดยมีหลักเกณฑ์ว่าคำถามในแต่ละคำถามต้องตั้งสมมุติฐานย่อย ๆ ไว้ในตัวเองว่า ทำไมเป็นอย่างนี้ เพราะอะไร ทำไม อย่างไร เขียนคำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อให้ได้คำตอบออกมาในเชิงเป็นเหตุเป็นผลนั่นเอง การเรียงคำถามควรเริ่มจากคำถามง่าย ๆ เพื่อการเข้าใจและสร้างบรรยากาศที่คุ้นเคยกันระหว่างผู้สนทนาและผู้ร่วมสนทนา สำหรับคำถามหลักนั้นควรควรอยู่ในช่วงกลาง ๆ ของการสนทนา เพราะเมื่อสมาชิกกลุ่มคุ้นเคยบรรยากาศดีแล้ว ก็สนทนาในประเด็นที่สำคัญจะได้คำตอบมากขึ้น และเมื่อซักถามประเด็นสำคัญแล้วในตอนท้ายของการสนทนาก็จะเป็นคำถามเบา ๆ ง่าย ๆ อีกครั้งเพื่อผ่อนคลายบรรยากาศในการสนทนา

1.4 คัดเลือกบุคลากร บุคลากรในการสนทนากลุ่มจะประกอบด้วยผู้นำการสนทนาสมาชิกกลุ่ม และผู้จัดบันทึกการสนทนากลุ่ม ซึ่งเป็นผู้สำคัญที่จะทำให้ข้อมูลที่สมบูรณ์หรือไม่จึงต้องพิถีพิถันในการเลือกเป็นพิเศษ

1.4.1 คัดเลือกผู้นำการสนทนา โดยมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกว่า ผู้นำการสนทนาหากไม่ใช่ผู้วิจัยเอง จะต้องเป็นผู้ที่รู้เบื้องหลัง ความต้องการ และวัตถุประสงค์โครงการวิจัยเป็นอย่างดี รู้จักทฤษฎี และรู้จักวิธีการควบคุมปัญหา ควบคุมการสนทนาแบบกลุ่มเป็นอย่างดี ผู้นำการสนทนาจะต้องซักจงใจให้สมาชิกกลุ่มอธิบายความรู้สึกในประเด็นที่ซักถามนั้นออกมาให้ได้ว่า มีความคิดเห็นหรือมีทัศนคติอย่างไร ผู้นำการสนทนาจะต้องรู้จักนำทฤษฎีหรือความสนใจมาตั้งสมมุติฐานตลอดเวลา และจะต้องทดลองสมมุติฐานสัก ๆ เหล่านี้ก่อนล่วงหน้า โดยการถามปัญหาที่จะนำไปสู่การสนทนาที่ชัดเจน ซึ่งสมมุติฐานนี้เป็นสมมุติฐานย่อยซึ่งต่างจากสมมุติฐานหลักที่ตั้งไว้แต่แรก

ควบคู่ไปกับจุดประสงค์ของการวิจัยในการนั่งสนทนาผู้สนทนาจะต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับประกอบการสนทนาไปด้วย โดยพยายามหาความสัมพันธ์ของข้อมูลนั้นกับข้อมูลอื่น ๆ ที่ได้รับมาก่อน ผู้นำการสนทนาที่ดีจะต้องมีความชำนาญในการตั้งสมมติฐานเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในวงสนทนา การตั้งสมมติฐานย่อยต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้นำการสนทนาสามารถสร้างคำถามได้อย่างเหมาะสมและตรงกับความมุ่งหมาย ให้ผู้นำการสนทนาถามตรงแนวที่ต้องการ

1.4.2 การคัดเลือกสมาชิกการสนทนา การคัดเลือกสมาชิกการสนทนาเข้าร่วมการการสนทนากลุ่ม เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการสนทนากลุ่ม เรียกได้ว่าสำคัญเท่า ๆ กับการดำเนินการสนทนากลุ่มเลยทีเดียว เพราะหากไม่ได้บุคคลตรงตามกลุ่มเป้าหมายมาเข้าสนทนากลุ่มผลการสนทนาก็ไม่ได้ตรงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยหรือถ้าได้บุคคล ผิดนอกเรื่องก็จะทำให้การสนทนาของข้อมูลก็ค่อยลงไป ผู้วิจัยควรคิดว่าโดยหลักของการจัดการสนทนากลุ่มแล้วสมาชิกไม่ใช่จะเป็นใครก็ได้ เพราะแม้ว่าการวิจัยเชิงคุณภาพไม่เน้นการเป็นตัวแทนแต่การวิจัยลักษณะนี้เน้นถึงแบบของกลุ่มการสนทนาในอันที่แสดงทัศนคติและค่านิยมของสังคม ตลอดจนสะท้อนถึงประสบการณ์รอบ ๆ ตัวได้ดี และควรหลีกเลี่ยงบุคคลที่ไม่เหมาะสมเข้าร่วมกลุ่ม เช่น คนที่เป็นผู้บังคับบัญชา คนที่จู้จี้ขี้บ่นเกินไป คนที่พูดเก่งจนควบคุมการสนทนาได้คนเดียว คนที่ฟังไม่ค่อยได้ยิน คนที่มีปัญหาด้านจิตใจ เป็นต้น ซึ่งลักษณะคนไม่เหมาะสมหรือไม่เข้าข่ายเหล่านี้ อาจทำให้ข้อมูลที่ได้บิดเบือนหรือทำให้ผู้วิจัยไม่ได้ข้อมูลในเรื่องสำคัญ ๆ ที่ต้องการ เช่น ถ้ามีนายจ้างอยู่ในกลุ่มเดียวกับลูกจ้าง ก็อาจทำให้ลูกจ้างไม่กล้าแสดงความคิดเห็นที่แท้จริง เพราะกลัวนายจ้างจะเลิกจ้าง เป็นต้น

1.5 เตรียมอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูล ในการจัดการสนทนากลุ่มอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูลคือ เทปบันทึกเสียง เพราะในวงสนทนานั้น ตลอดการดำเนินการสนทนากลุ่ม จะมีการถกประเด็นปัญหา การโต้แย้ง เป็นกระแสความคิดโต้ตอบกันตลอดเวลา ดังนั้นจึงต้องบันทึกเสียงเอาไว้เพราะคำตอบที่เป็นการถกประเด็นกันด้วยเหตุผล ถือเป็นปัญหาสำคัญของการสนทนากลุ่ม เทปบันทึกเสียงจะเป็นอุปกรณ์บันทึกข้อมูลที่ดีที่สุดที่สามารถเก็บรายละเอียดและข้อคำตอบได้ดีที่สุด คำตอบที่ได้จากการแลกเปลี่ยนประเด็นปัญหาทันมาก ๆ มีการแสดงความคิดเห็นซึ่งกันละกัน แลกเปลี่ยนความเห็นกันมาก ๆ นั่นคือ จุดที่ละเอียดที่สุดของการวิเคราะห์ข้อมูลนั่นเองและการตีความต้องพิจารณาละเอียดลงไปถึงเหตุที่ถกเถียงโต้แย้ง หรือเสนอคำตอบความเห็นนี้ด้วย

จะช่วยให้การวิเคราะห์ข้อมูลได้คำตอบที่ดีที่สุด ในการจัดสนทนากลุ่มจะใช้เทปบันทึกเสียง 2 เครื่อง บันทึกข้อมูลเหลือมัลล้ากันประมาณ 5 นาที เพื่อที่จะได้บันทึกข้อมูลส่วนที่เสียไปในระหว่างการเปลี่ยนเทป และเป็นประโยชน์สำหรับป้องกันการบันทึกข้อมูลไม่ติด นอกจากนี้ก็กันหาย และแบ่งกันฟังกรณีมีผู้ร่วมวิจัยหลายคน นอกจากเทปบันทึกข้อมูลแล้วจะต้องมีสมุดจดบันทึกข้อมูลด้วยสำหรับผู้จดบันทึกคำสนทนา นอกจากนี้ก็มีอุปกรณ์สนามอื่น ๆ อีก เช่น ถ่านไฟฉาย เทปเปล่า คินสอ ฯลฯ นอกจากนี้ควรเตรียมอุปกรณ์ที่จะช่วยเสริมการสนทนากลุ่มให้ดูเป็นธรรมชาติ ได้แก่ น้ำดื่ม ขนมนกขี้เี่ยว หรืออาจจะเป็นรูปภาพ อุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจเรื่องหรือประเด็นที่เราสนใจจะถามมากยิ่งขึ้น

1.6 จัดเตรียมสถานที่ที่จะจัดสนทนากลุ่ม ควรมีการกำหนดให้แน่ชัด ควรเป็นสถานที่ที่อากาศถ่ายเทได้สะดวก เงียบ ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อน ผู้เข้าร่วมกลุ่มรู้จักกันดี

1.7 จัดเตรียมของกำนัล ของที่ระลึกมอบไว้ก่อนจากกันให้ไว้แต่สมาชิกกลุ่มที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาร่วมวงสนทนา มิใช่เป็นค่าจ้างแต่มอบให้รำลึกกันว่าเราเคยมานั่งถกประเด็นปัญหาคือด้วยกัน

1.8 กำหนดระยะเวลาของการดำเนินการสนทนากลุ่ม ผู้นำการอภิปรายควรจะใช้เวลาในการสนทนาไม่เกิน 2 ชั่วโมง 15 นาที นับแต่เริ่มคำถาม เพราะถ้านานกว่านี้สมาชิกกลุ่มจะเมื่อยล้า คำตอบที่ได้ตอนท้ายเป็นคำตอบที่ผู้ตอบเพื่อให้เสร็จสิ้นการสนทนา การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะน้อยลง

2. ขั้นตอนการสนทนา

เมื่อสมาชิกกลุ่มมาพร้อมกันแล้ว ก็เริ่มดำเนินการสนทนา โดยผู้เริ่มการสนทนาในที่นั้นคือผู้นำการสนทนา แนะนำตนเองและทีมงานอื่นประกอบด้วย ผู้นำการสนทนา ผู้จดบันทึก และผู้บริการทั่วไป บางครั้งถ้ามีผู้สังเกตการณ์ (Observers) ก็แนะนำด้วย และอธิบายถึงจุดมุ่งหมายในการสนทนา วัตถุประสงค์ของการวิจัย และบอกว่าจะมีการบันทึกเทปคำสนทนาตลอดจนถกประเด็นปัญหา นอกจากนี้ก็จะมีผู้คอยจดบันทึกคำสนทนาด้วย แล้วจึงเริ่มถามนำด้วยคำถามอุปกรณ์เครื่องสร้างบรรยากาศให้เป็นกันเอง สร้างความคุ้นเคยให้เกิดขึ้นในการสนทนาหลังจากพิจารณาว่ากลุ่มเริ่มคุ้นเคยกันดีแล้ว ก็เริ่มคำถามในแนวการสนทนาที่จัดเตรียมไว้ ชักใช้ไล่เรียงคำถามโดยการทิ้งช่วงให้มี

การถกประเด็นและโต้แย้งกันพอสมควร พยายามสร้างบรรยากาศให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันละกันในกลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนาด้วยตนเอง ควบคุมเกมไม่ให้หยุดนิ่งอย่าซักถามคนใดคนหนึ่งจนเกินไป คำถามที่ถามไม่ใช่ถามคนเดียว แต่เป็นการสร้างประเด็นปัญหาถามทั้งกลุ่ม ให้กลุ่มถกประเด็นแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ถ้าไม่จำเป็นอย่าซักถามรายคน ผู้นำการสนทนาจะต้องเป็นผู้ที่ช่างพูด ช่างซักเป็นผู้ที่มีพรสวรรค์ในการพูด มีการเว้นจังหวะการถามที่ดี การนั่งสนทนากันอาจจัดนั่งแบบวงกลม นั่งบนพื้น หรือนั่งบนเก้าอี้ และมีโต๊ะกลางแบบนั่งรับประทานอาหารก็ได้

การนั่งแบบเป็นวงกลมนั้นจะดูเป็นธรรมชาติมากกว่า ให้บรรยากาศในการนั่งสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้มากกว่า วงสนทนามีลักษณะเป็นกันเอง แต่ถ้านั่งเก้าอี้มีลักษณะเป็นโต๊ะตรงกลางให้ลักษณะของการนั่งสนทนา มีความรู้สึกว่าเป็นทางการ บรรยากาศการสนทนาถ้าผู้เข้าสนทนากลุ่มไม่คุ้นเคยกันมาก่อนจะไม่ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าศึกษากับกลุ่มชาวบ้านในชนบท การนั่งเก้าอี้และโต๊ะตรงกลางเหมาะสำหรับสนทนากลุ่มกับบุคคลบางระดับ เช่น ผู้มีความรู้ มีการศึกษา นักธุรกิจ ฯลฯ ซึ่งมักจะมีการรับประทานอาหารร่วมกันที่โต๊ะแล้วค่อยไปพร้อมรับประทานอาหาร

3. ชั้นสรุปผล

ข้อมูลของการสนทนาจะถูกบันทึกเก็บไว้ในเทปบันทึกเสียง และในแบบฉบับบันทึกการสนทนาของผู้ร่วมสนทนาที่อยู่ในเทปจะถูกถอดออกมาเป็นบทคำสนทนา โดยละเอียดทุกคำพูดทุกบท ทุกตอน เหตุผลที่ถอดเทปละเอียดทุกคำพูด เพราะถือว่าจุดประเด็นสำคัญของคำตอบในการวิเคราะห์อยู่ที่บทบาทของการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันของสมาชิกภายในกลุ่ม การถอดละเอียดทุกคำพูดจะช่วยให้อ่านแล้วได้เข้าใจ และสามารถมองภาพของการสนทนากลุ่มนั้น ๆ ได้ว่ามีบรรยากาศอย่างไร การมีส่วนร่วมในการถกประเด็นปัญหาของสมาชิกกลุ่มเป็นอย่างไร มีการโต้แย้งกันหรือไม่ ดังนั้นเป็นต้น บางโครงการวิจัยจะถอดเทปเพียงบางส่วน อาจถอดเพียง 80% 50% หรือ 30% แล้วแต่ว่าผู้ศึกษาต้องการความละเอียดของข้อมูลมากน้อยแค่ไหน การถอดเทปข้อมูล ถัดมาละเอียดทุกคำพูดก็จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์ข้อมูล เพราะง่ายต่อการอ่านและสรุปคำตอบ นอกจากนี้คำตอบที่ถอดออกมาเป็นบทสนทนากลุ่มนั้นนอกจากใช้วิเคราะห์ในเรื่องที่สนใจแล้วนั้น ยังสามารถหยิบยกมาวิเคราะห์เรื่องนั้นมาวิเคราะห์ได้อีก เพราะใน

วงสนทนาแต่ละครั้งไม่ใช่ถกเถียงกันประเด็นเดียว แต่จะมีประเด็นอื่น ๆ ดิคัพออกมาด้วย จัดสนทนากลุ่มเพียงเรื่องเดียวสามารถวิเคราะห์ได้หลายเรื่อง

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยก็จะอ่านจากบทสนทนาที่ถอดเทปออกมาแล้ว จดคำพูดที่ละเอียดที่สุดลงในกระดาษจดข้อมูลซึ่งทำไว้ แล้วเขียนเรียงคำตอบไว้ในเครื่องหมายคำพูด ว่าเป็นคำพูดของใคร กลุ่มไหน จัดเมื่อไหร่ เรียงเอาไว้คำถามเรื่องอะไร ทำให้เป็นระบบเดียวกัน แล้วก็วิเคราะห์โดยการตีความหมายในรูปการวิเคราะห์เนื้อหา เหมือนกับการตีความ หรือการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพวิธีอื่น ๆ เช่นกัน ถ้ามีผู้วิเคราะห์หลายคนและมีความเห็นไม่ตรงกันหรือแปลผลไม่ตรงกัน ก็จะกลับไปฟังรายละเอียดในเทปใหม่เพื่อความกระจ่างนั่นเอง การที่มีการถกประเด็นปัญหาในคำตอบของสมาชิกกลุ่มจะเป็นการช่วยไม่ให้ผู้วิจัยลำเอียงในการตีความเป็นคำตอบจะมีเหตุผลห้อยท้ายมาเสมอ ประกอบกับในแต่ละเรื่องจะจัดสนทนากลุ่ม ดังนั้นจึงสามารถนำคำตอบในเรื่องเดียวกันมาตรวจสอบความชัดเจนของเหตุผลได้ (Cross Check) ซึ่งจะขจัดความลำเอียงของผู้วิจัยได้

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอที่จะสรุปได้ว่า ในการจัดการสนทนากลุ่มที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่ดีนั้น ต้องมีวิธีการและกระบวนการที่ดี กำหนดขั้นตอน กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้จัด และกำหนดคุณสมบัติของผู้ร่วมสนทนาไว้อย่างชัดเจน การดำเนินการตามขั้นตอนมีความสำคัญมาก ผู้นำการอภิปรายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการดำเนินการสนทนา และในการจัดสนทนากลุ่มครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้แบบบันทึก ประเด็นคำถามการสนทนากลุ่มและวิดีโอเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีคุณภาพ และตรงประเด็นตามจุดมุ่งหมายในการสนทนาแต่ละครั้ง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยภายในประเทศ

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2545 : 107) ได้ทำการวิจัย เรื่อง ยุทธวิธีการเรียนและการศึกษาของนักเรียนวัยรุ่น ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ครู อาจารย์ และผู้ปกครองตระหนักถึงความสำคัญของตนเองที่มีต่อการเรียนรู้ของเด็กและพยายามเสริมสร้างบรรยากาศทางการเรียนให้ดีขึ้นย่อมมีผลต่อการพัฒนาการเรียนของเด็กได้ เพราะโดยช่วงวัยแล้ว นักเรียน วัยรุ่นเป็นวัยที่พร้อมจะเรียนรู้ต้องการความสนใจเอาใจใส่และการยอมรับจากบุคคลอื่น ทั้งที่ในวัยเดียวกันและต่างวัยทั้งยังพร้อมจะเปลี่ยนแปลง

พฤติกรรมของตนเพื่อก้าวไปสู่คนที่มีความดี ดังนั้นความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อทำให้วัยรุ่นมีเจตคติที่ดีต่อการเรียนจึงเป็นวิธีหนึ่งที่น่าจะทำให้วัยรุ่นผ่านพ้นอุปสรรคทางการเรียนและการใช้ชีวิตในด้านอื่น ๆ ได้อย่างมีคุณภาพ

ชนพร โมราบุตร (2547 : 104) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาแผนการเรียนรู้ เน้นทักษะกระบวนการทำงาน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การทำน้ำดื่มสมุนไพรจากผัก ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า แผนการเรียนรู้ที่เน้นทักษะกระบวนการทำงาน ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้คิดเป็น ทำเป็น รู้จักการวิเคราะห์งาน การวางแผนในการทำงานสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพในอนาคตได้

ปาริชาติ รัตนภูมิ (2549 : 122) ได้ทำการวิจัย เรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมทักษะการเขียน ได้กล่าวสรุปว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้มีความสำคัญช่วยให้การเรียนรู้มีคุณภาพมีการดำเนินการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ ระเบียบ ในการจัดการเรียนรู้ไม่สามารถกล่าวได้ว่ารูปแบบใดเหมาะสมหรือดีที่สุด ดังนั้น การเลือกใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ควรต้องนำไปใช้ให้เหมาะสมกับระดับและวัยของนักเรียน

จันทร์เพ็ญ เฝื่องาน (2549 : 94) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เรื่อง ผลกระทบจากท้องถื่นโดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า รูปแบบการจัดการเรียนรู้ของภูมิปัญญาชาวบ้านนั้นใช้วิธีการถ่ายทอดด้วยการบอกเล่าให้ลงมือทำและการทำให้ดูเป็นหลัก ซึ่งวิธีการจัดการเรียนรู้แบบดังกล่าว เป็นวิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ปราชญ์ชาวบ้านยึดเป็นแบบในการถ่ายทอดความรู้และทักษะ ซึ่งเป็นวิธีการที่เชื่อถือกันมาเป็นระยะเวลาช้านาน โดยวิธีการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวคือ การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง (Learning Bodying)

อรพิน สหุนิต (2552 : 108) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาแบบฝึกปฏิบัติ เรื่อง การทำปลาร้า 4 รส ที่เน้นทักษะกระบวนการ ซึ่งแผนของผู้ศึกษาค้นคว้าได้สร้างขึ้นสามารถนำไปพัฒนาการจัดการจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นการจัดการกิจกรรมที่ทำให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงกับชีวิตอาชีพเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นของตน ใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมที่สำคัญทำให้มีผลต่อการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งได้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการสร้างรายได้ให้กับชุมชนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งมั่นคงและนำไปสู่ผู้ผลิตที่ดีมีคุณภาพหรือเรียกว่าหนึ่งผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลอย่างแท้จริง

อนุตร์ ขอสันติวิวัฒน์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง ศึกษาการบริหารการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา พบว่า แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ครูและผู้บริหารนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ จำแนกได้ดังนี้ คือ แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสถานที่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านคติความคิด ความเชื่อในท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น การประกอบอาชีพในท้องถิ่น โดยยึดหลักพึ่งตนเอง และแนวคิด หลักการปฏิบัติหรือเทคโนโลยีชาวบ้านนำมาใช้ในชุมชนและจากการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานบริหารการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ พบว่า โรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

2. งานวิจัยต่างประเทศ

ฮิลล์ (Hill, 1998 : Abstract) ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้และผลกระทบของระบบในโรงเรียน ภายในระยะเวลา 1 ปี โดยผู้วิจัยศึกษาพบว่า มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น ภายในโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองและครูอาจารย์และมีสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการสอนในโรงเรียน ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่ต้องการพัฒนา คือการเสริมสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียน การตัดสินใจร่วมกันของผู้ปกครอง และครูอาจารย์และการปรับปรุงบรรยากาศในโรงเรียนให้น่าอยู่

โซคอล (Sokol, 1998 : Abstract) ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ เรื่องการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงระดับการศึกษาของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่และให้อยู่ในรูปแบบที่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยทำการศึกษาว่า สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงคืออะไรบ้าง ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ และทักษะส่วนตัวของผู้เรียนสภาวะแวดล้อม ประสบการณ์ที่มีความชำนาญของผู้สอนจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ทำให้ได้เห็นภาพรูปแบบการเรียนรู้ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สำคัญอย่างยิ่งในการที่ผู้รับการฝึก ต้องมีการเรียนรู้ที่จะได้ผลต้องประกอบไปด้วยความรู้ความสามารถและทักษะของผู้เรียน อุปกรณ์และเครื่องมือที่ทันสมัย การได้รับการส่งเสริมของผู้ปกครอง การปรับปรุงบรรยากาศในโรงฝึกปฏิบัติงาน สภาพแวดล้อมและความชำนาญของครูผู้สอน

จากเอกสารงานวิจัย แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดทักษะปฏิบัติ ที่ดีนั้น ผู้สอนควรเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์งานที่จะให้ผู้เรียนทำโดยแบ่งงานออกเป็นส่วนย่อย ๆ

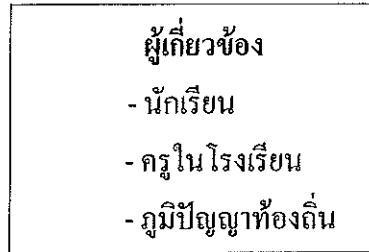
และลำดับงานจากง่ายไปหายาก แล้วให้ผู้เรียนได้ฝึกทำงานย่อย ๆ มีความรู้เข้าใจงานที่จะทำ เรียนรู้ลักษณะนิสัยที่ดีในการทำงาน ที่ได้รับการส่งเสริม และการได้รับความรู้ ทักษะจากผู้เกี่ยวข้อง ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ที่มีความชำนาญ สามารถทำให้ผลการเรียนรู้ของนักเรียนสูงขึ้นนอกจากนี้ยัง พบว่า วิธีการถ่ายทอดความรู้ที่ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นการบอกเล่า การทำให้อูและ การให้ปฏิบัติตามส่งผลให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานได้จนสำเร็จ ผู้วิจัยจึงได้นำมาบูรณาการ รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียนในกลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี คือ รูปแบบการจัดการเรียนรู้การปฏิบัติจริง ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียน เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงมี 4 ขั้นตอน และได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

กรอบแนวคิดในการวิจัย

Input

Process

ขั้นวางแผน	ขั้นปฏิบัติการ	ขั้นประเมินผล
<ul style="list-style-type: none"> - ศึกษาเอกสารงานวิจัย แนวคิด ทฤษฎี - สัมภาษณ์และจัดสนทนากลุ่ม - กำหนดเรื่องและจัดฐานการเรียนรู้ - เขียนแผน และจัดกิจกรรมเรียนรู้ตามฐานการเรียนรู้ 	<p>จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบการจัดการเรียนรู้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ขั้นศึกษาและวิเคราะห์ 2. ขั้นวางแผน 3. ขั้นปฏิบัติ <ol style="list-style-type: none"> 3.1 ผู้สอนให้คำแนะนำ 3.2 ผู้เรียนฝึกปฏิบัติ 3.3 ผู้เรียนฝึกฝน 4. ขั้นประเมิน/ปรับปรุง <p>(ทุกขั้นตอนภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วม)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกตทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียน - บันทึกสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ - สอบถามความคิดเห็น

Output

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาทักษะกระบวนการทำงานของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี โรงเรียนบ้าน
หนองแวงฮี ที่มีเหมาะสม